

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

JAN ZDAŘIL

III. ročník – prezenční studium

Obor: Český jazyk a Společenské vědy se zaměřením na vzdělávání

KOSOVSÝ KONFLIKT A JEHO SOUVISLOTI

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. David Hampl, Ph.D.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně a užil jen uvedených pramenů a literatury.

V Tovéři

dne

29. 6. 2010

.....

Děkuji Mgr. Davidu Hamplovi, PhD., za odborné vedení bakalářské práce,
poskytování rad a velmi vstřícný přístup.

Obsah

Úvod	6 -
1 Vymezení pojmů	7 -
2 Historické souvislosti	9 -
2.1 Kosovo se starověku.....	9 -
2.2 Kosovo ve středověkém Srbsku.....	10 -
2.3 Kosovo v Osmanské říši.....	11 -
2.4 Kosovo mezi světovými válkami.....	14 -
2.5 Kosovo za 2. světové války.....	15 -
2.6 Kosovo v období let 1945 – 1998.....	16 -
3 Geografická charakteristika regionu	24 -
3.1 Geografie regionu.....	24 -
3.2 Obyvatelstvo regionu.....	24 -
3.3 Administrativní členění.....	25 -
3.4 Ekonomika a nerostné bohatství.....	26 -
4 Průběh a charakteristika kosovského konfliktu	28 -
4.1 První fáze občanské války v Kosovu.....	28 -
4.2 Druhá fáze občanské války v Kosovu.....	31 -
4.3 Válka NATO proti Jugoslávii.....	34 -
5 Důsledky konfliktu a současný vývoj	38 -
5.1 Legalita a oprávněnost úderu NATO.....	38 -
5.2 Důsledky konfliktu a současný vývoj.....	39 -
5.3 Nezávislost Kosova a její uznávání.....	42 -
5.4 Postoj České republiky.....	42 -

Závěr.....	- 46 -
Prameny a literatura.....	- 47 -
Elektronické zdroje.....	- 48 -
Přílohy.....	- 49 -
Anotace	

Úvod

Cílem bakalářské práce je charakterizovat kosovský konflikt a jeho souvislosti. Téma Kosova je stále velmi aktuálním a rozporuplným tématem. V současné době se stále vedou spory o uznání samostatnosti Kosova nebo o oprávněnosti úderu NATO na Srbsko. Náhled na problematiku Kosova často komplikuje množství zkreslených mediálních obrazů a politických výkladů, které se ztotožňují s tou či onou stranou. Zejména silný byl jednostranný protisrbský pohled.¹ V práci je kladen značný důraz na historické souvislosti, aby bylo ilustrováno dlouholeté komplikované soužití srbského a albánského etnika.

Práce je členěna do pěti kapitol. V první kapitole budou vysvětleny základní pojmy, týkající se tématu. Druhá kapitola se bude zabývat historickými souvislostmi. Třetí kapitola bude zaměřena na geografickou charakteristiku regionu. Ve čtvrté kapitole bude charakterizován samotný Kosovský konflikt. V páté kapitole bude dán prostor důsledkům konfliktu a současnému vývoji.

Z českých autorů, kteří se věnují problematice Kosova, je třeba zmínit Jiřího Dienstbiera, který od roku 1998 působil na Balkánu jako zvláštní zpravodaj Komise OSN pro lidská práva pro Bosnu a Hercegovinu, Chorvatsko a Svazovou republiku Jugoslávii. Své zážitky z působení v oblasti sepsal v knize *Daň z krve*. Otázka Kosovského konfliktu je také velmi dobře zpracována v knize *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru* od Tomáše Šmída a Vladimíra Vaňury. Teorií etnického konfliktu se zabývá Filip Tesař ve své knize *Etnické konflikty*. Velmi zajímavá je kniha *Necenzurované obrazy II. : z dějin Kosova a Metohije* od lékaře česko-srbského původu, R. Dolečka. U této knihy je však nutné mít na paměti, že se nese v značně protialbánském duchu.

Ze zahraničních autorů bych vyzdvihl knihu *Kosovo* od Patrika Girgleho, která se velmi systematicky a úplně zabývá dějinami Kosova. Velmi zajímavé jsou také poznatky Raifa Dizdareviče, sepsané v knize *Od smrti Tita do smrti Jugoslávie*.

¹ ŠMÍD, T.; VAŇURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 111.

1 Vymezení pojmů

Kvůli porozumění tématu je třeba vysvětlit základní pojmy. V této kapitole jsou vysvětleny pojmy jako nacionalismus, etnický konflikt nebo etnická skupina. Jsou zde také uvedeny možné příčiny vzniku etnických konfliktů.

Nacionalismus. Nejdůležitějším prvkem nacionalismu je výklad dějin národa. Dle Tesaře zní nejvíce nezažatá definice asi takto: „*Jde o požadavek, aby politická komunita byla definována na základě určitých sdílených etnických, či kulturních rysů. Protože se v mnoha případech komunita nacionalisty vymezená jako národ neshoduje s existujícím územím či politickým uspořádáním, následuje požadavek na jejich změnu.*“²

Nacionalistická ideologie vychází z minulosti, ale je však zaměřena do budoucnosti. Dává tak příslušníkům národa kromě pocitu sounáležitosti také zdůvodnění nároků na politické sebeurčení. Na rozdíl od etnického vědomí představuje národní vědomí i politickou jednotu. Jugoslávský národ bylo možné rozlišit jako politický národ, ale současně můžeme mluvit o národech Srbů či Chorvatů, které byly jeho součástí, ale měly vlastní nacionalistické ideologie a definovaly samy sebe v etnických hranicích.³

Etnický konflikt lze definovat jako: „*střetnutí odlišných národnostně-politických zájmů různých národností v mnohonárodnostních státech, které někdy mohou vyústit v ozbrojený konflikt*“.⁴

² TESAŘ, F. *Etnické konflikty*. Praha : Portál, 2007, s. 35.

³ Tamtéž, s. 36.

⁴ Ministerstvo vnitra České republiky [online]. c2010 [cit. 2010-06-18]. Etnický konflikt. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/etnický-konflikt.aspx>>.

Filip Tesař uvádí jako hlavní příčiny vzniku vnitřních (etnických) konfliktů tyto:

- Strukturální faktory: slabé státy, vnitrostátní bezpečnostní obavy, etnická geografie
- Politické faktory: diskriminační politické instituce, exkluzivistické národní ideologie, vnitroskupinová politika, politika elit
- Ekonomické a sociální faktory: ekonomické problémy, diskriminační ekonomické systémy, ekonomický rozvoj a modernizace
- Kulturní a perceptivní faktory: kulturní diskriminace, problematické dějiny

Podle Šmída a Vaňury můžeme vymezit etnickou skupinu asi takto. Je to společenství obyvatel, které disponuje společným názvem, historickými mýty a pamětí, prvky společné kultury, vazbou k otčině a vzájemnou solidaritou. Národem se stává ve chvíli, kdy prosazuje v politické sféře požadavky na vlastní kolektivní správu věcí veřejných.⁵

⁵ ŠMÍD, T.; VAŇURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 55.

2 Historické souvislosti

Abychom dobře pochopili problematiku kosovského konfliktu, je velmi důležité se věnovat historii tohoto regionu. Území dnešního Kosova byla již od starověku místem, kde se setkávaly různé kultury a národy. Tento fakt sám o sobě naznačuje, že zde vznikaly velké mocenské tlaky. Ve starověku, kde zde sídlili předchůdci dnešních Albánců, Ilyrové, zde vznikaly rozpory mezi Řeckem a Římskou říší. Po pádu Západořímské říše spadalo území pod Byzanc. V této době začíná obsazování území slovanskými kmeny, dnešními Srby. Kosovo se stalo součástí mocného a prosperujícího Srbského království. Zásadní změna, která nese důsledky dodnes, nastala po porážce jihoslovanských vojsk armádou Osmanské říše. Území bylo začleněno do Osmanské říše a nastalo období islamizace obyvatelstva. V tomto 400 let trvajícím období docházelo k postupné převaze Albánského obyvatelstva, které přijalo islám, nad pravoslavnými Srby. Po vytlačení Turků z Albánského poloostrova zůstalo Kosovo etnicky, nábožensky a ekonomicky rozvrácené. V průběhu celého 20. Století se střídala období vzájemného útlaku mezi etnickými Albánci a Srby. Po první světové válce byli na tomto území pány Srbové, což se však změnilo za druhé světové války vznikem lutkového státu Velká Albánie. Po konci druhé světové války připadlo Kosovo do Jugoslávské federace, vedené Titem. Tito a jeho autorita dokázaly udržovat neklidné území Kosova v relativním klidu. Ovšem po jeho smrti v roce 1980 a zvláště po rozpadu Východního bloku se opět v Kosovu rozhořely dlouholeté etnické nepokoje, které vyústily až v konflikt, kterým se zabývá tato práce. Ucelený a nezkreslený historický náhled je pro dobré pochopení problematiky Kosova zcela nezbytný.

2.1 Kosovo ve starověku

Území Kosova se ve starověku nacházelo na rozhraní tří indoevropských skupin: Illyrů Thráků a Řeků.⁶ Albánci se považují za potomky ilyrských kmenů, které se na Balkáně objevily okolo roku 1000 před Kristem a usadily se jižně od Drávy a Sávy a podél východního pobřeží Jaderského moře. V podstatě celá západní část Balkánského poloostrova, odpovídající zhruba území bývalé Jugoslávie, byla ilyrská.⁷ Mořské pirátství Illyrů vedlo brzy k válce s Římem. V letech 229-167 před Kristem si Římané podrobili v podstatě celé ilyrské území. Nemilosrdně rozdrtili povstání v letech 6-9 po Kristu a od té doby podrobovali kmeny energickému pořímšťování, které se dařilo na většině území s výjimkou jihu (současné Albánie), kde mu bránila přílišná blízkost Řecka.⁸ Po rozpadu římské říše toto území náleželo k východořímské provincii Dacia.⁹

2.2 Kosovo ve středověkém Srbsku

V 6. století vtrhly na Balkánský poloostrov kmeny indoevropských Slovanů. Ustupovaly pod tlakem turko-altajských Avarů usazených v Panonii a Dacii. Avari rovněž útočili na území Byzantské říše, proto císař pozval na území dnešního Kosova kmen Srbů. Srbové postupně pronikali i do severní Albánie a jejich vliv se projevil postupným posrbsněním většiny obyvatelstva.¹⁰ Ovšem jižněji položená hornatá Albánie byla před útočníky ze severu lépe chráněná a její populaci zřejmě posílil příliv uprchlíků ze severu. Je pravděpodobné, že koncentrace v relativně malé oblasti v okolí Durresu (Dráče) Illyrům umožnila, aby se útokům a asimilaci ubránili.¹¹ Území Kosova

⁶ Wikipedia.cz [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

⁷ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 9.

⁸ BELL-FIALKOFF, A. *Etnické čistky : Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. 1. vyd. Praha : Práh, 2003, s. 173.

⁹ Wikipedia.cz [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

¹⁰ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 11.

¹¹ BELL-FIALKOFF, A. *Etnické čistky : Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. 1. vyd. Praha : Práh, 2003, s. 173.

patřilo až do 12. Století střídavě Byzanci a Bulharsku.¹² V oblasti vznikalo od 11. Století mnoho klášterů. Kosovo a sousední Metohiji považují Srbové za svůj Jeruzalém. Z kosovského města Prizren ovládal král Dušan Veliký (vrstevník českého krále Karla IV.) velkou část Balkánu a aspiroval na byzantského císaře.¹³

Klíčovou událost kosovského středověku z hlediska pozdějšího vývoje srbské nacionální ideologie a mytologie představuje bitva na Kosově poli nedaleko Prištiny, která se odehrála 28. června 1389. Síla tureckého vojska byla odhadována na 70 000 mužů, což představovalo téměř celý vojenský potenciál Osmanské říše. Proti nim stálo jihoslovanské vojsko o zhruba poloviční síle.¹⁴ Vojska srbského knížete Lazara a jeho vazalů byla nepříteli výrazně poražena vojskem Osmanských Turků.¹⁵ Samotná bitva je opředená mnoha mýty a legendami. Traduje se, že v předvečer bitvy navštívil Lazara anděl a nabídl mu výběr mezi královstvím nebeským a královstvím pozemským. Srbové chápou Lazarovu volbu nebeského království jako zajištění věčného nároku na Kosovo, ocitnuvší se tím v roli posvátné srbské půdy. Každopádně prohra Srbů vyústila ať už přímo či nepřímo ve zhruba 500let trvající nadvládu Osmanské říše.¹⁶

2.3 Kosovo v Osmanské říši

Obsazení Kosova a jeho přeměna v integrální součást Osmanské říše, kterou zůstalo až do roku 1912, znamenaly zásadní změnu v jeho dějinném vývoji. Kosovo se stalo provincií ve své době nejmocnějšího a nejefektivnějšího evropského státu s velmi charakteristickou civilizační identitou.¹⁷ Nejednotní Albánci, kteří byli v té době převážně křesťanského vyznání, se zprvu stavěli Osmanské říši na odpor. V letech 1430-1478 vedli pod Skanderbegovým vedením povstání, které bylo poraženo až

¹² GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 12.

¹³ *Wikipedia.cz* [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

¹⁴ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 15.

¹⁵ *Wikipedia.cz* [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

¹⁶ ŠMÍD, T.; VAŘURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 200, s. 13.

¹⁷ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 18

dobytím pevnosti Durres roku 1501.¹⁸ Šíření islámu probíhalo postupně a značně pomalu a bylo záležitostí především měst, v nichž byly soustředěny státní struktury a ekonomicko-společenský život. Násilné formy donucování k přestupu byly velmi řídkým jevem.¹⁹ Těm, kteří přijali islám, se otevřely veliké možnosti. Mnozí Albánci udělali v tureckých službách kariéru. Někteří nejvyšší vojenští velitelé v Turecku byli albánského původu.²⁰ Velmi důležitým motivem konverze křesťanského obyvatelstva k islámu byla snaha o zlepšení sociálního a hlavně ekonomického postavení. Katolíci podléhali vyššímu daňovému zatížení než muslimská populace.²¹ Ještě do 18. Století můžeme považovat za většinový element na území Kosova pravoslavné Srby. Po vítězství u Vídně pronikla roku 1689 Habsburská vojska až na území Kosova. To vyvolalo srbského i albánského křesťanského obyvatelstva jisté naděje, které však ustaly stažením císařských armád za Dunaj. Obavy z následných represí vyvolaly vlnu stěhování Srbského obyvatelstva do oblasti Vojvodiny. Tento jev je nazýván Velké stěhování Srbů.²² V tomto období začíná Albánské, především islámské, obyvatelstvo získávat v oblasti převahu. Další mimořádná vlna islamizace a radikalizace albánského obyvatelstva probíhala v úpadkovém období Osmanské říše, tedy v 17.-20. století.²³ Důsledkem byl vzrůstající fanatismus a excesy vůči křesťanskému obyvatelstvu.²⁴ To mělo později katastrofální důsledky pro albánský boj za nezávislost a územní integritu.²⁵

Filip Tesař se však staví k tomuto fenoménu podstatně zdrženlivěji. *„Z Kosova po neúspěšných protitureckých povstáních koncem 17. a začátkem 18. století uprchlo množství Srbů, na uprázdněnou půdu se stěhovali Albánci. Tento proces můžeme předpokládat i ve starších dobách. Do 17. století bylo Kosovo převážně Srbské, v 19.*

¹⁸ BELL-FIALKOFF, A. *Etnické čistky : Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. 1. vyd. Praha : Práh, 2003, s. 175.

¹⁹ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 20

²⁰ BELL-FIALKOFF, A. *Etnické čistky : Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. 1. vyd. Praha : Práh, 2003, s. 175.

²¹ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 20.

²² Tamtéž, s. 21.

²³ BELL-FIALKOFF, A. *Etnické čistky : Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. 1. vyd. Praha : Práh, 2003, s. 175.

²⁴ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 23.

²⁵ BELL-FIALKOFF, A. *Etnické čistky : Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. 1. vyd. Praha : Práh, 2003, s. 175.

století převážně albánské. Máme-li na paměti současný konflikt, který v roce 1999 vedl k plošnému vyhánění Albánců a poté Srbů, mohli bychom soudit, že v minulosti probíhalo v Kosovu něco podobného. Ve skutečnosti však zřejmě albanizace proběhla jinak. Albánci se usazovali v existujících srbských vesnicích, měli však pevnější (rodovou) společenskou organizaci a byli zvyklí případy zabití řešit pomocí krevní msty. Krevní msta byla uplatňována jak proti Albáncům, tak proti Srbům, Srbové se však nemohli spoléhat na ochranu rodu. Nutnost čelit krevní mstě jim dávala dvě možnosti: odstěhovat se, nebo přijmout ochranu jiného albánského rodu. To znamenalo umělé začlenění do jiného silného rodu. Kromě dalších faktorů už sám fakt, že etničtí Srbové byli v daném rodu v menšině, znamenal postupnou asimilaci. Mnoho a mnoho takových jednotlivých případů vynuceného stěhování a vynucené albanizace postupně vedlo ke změně etnického charakteru Kosova. Nedošlo k tomu však etnickým konfliktem, ten se v pravém slova smyslu rodil až v 19. století.“²⁶

Porážka Turecka ve válce s Ruskem vedla roku 1878 ke vzniku prvního většího nacionalistického hnutí v Albánii, Prizrenské ligy, která je však již v roce 1881 krvavě potlačena.²⁷ V roce 1908 došlo k tzv. Mladoturecké revoluci, která svrhla autokratického sultána a vyhlásila program liberalizace a modernizace Osmanské říše. Ačkoli Albánci Mladoturky zpočátku podporovali a v samotném převratu v Istanbulu dokonce hráli klíčovou roli, brzy se jejich představy dostaly do rozporu se silně centralizačním a unifikačním kurzem nového vedení, které se ideologicky opřelo o turecký nacionalismus (panturkismus). Následovaly řady povstání, na které Mladoturci reagovali represemi. Osmanská říše byla silně oslabena probíhající válkou s Itálií o Tripolisko a nebyla schopna vojenské akce, což iniciovalo rozhodnutí Řecka, Srbska, Černé hory a Bulharska vstoupit do války aby zabránili vzniku samostatné Albánie, definitivně vytlačili Turky z Balkánu a rozdělily si zbývající území.²⁸ Vypukla 1. Balkánská válka. (1912-1913) Srbská armáda velmi rychle dobyla a obsadila území

²⁶ TESÁŘ, F. *Etnické konflikty*. Praha : Portál, 2007, s. 106.

²⁷ BELL-FIALKOFF, A. *Etnické čistky : Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. 1. vyd. Praha : Práh, 2003, s. 175.

²⁸ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 31.

Kosova. V roce 1913 se Albánci pokusili vyhlásit národní stát, nicméně Kosovo neobhájili a tento stav potvrdily i vítězné mocnosti po konci první světové války.²⁹ Za hranicemi nově vzniklého Albánského státu se tak ocitlo více než 50% Albánců, čímž bylo vytvořeno ohnisko napětí, které není uspokojivě vyřešeno do dnes. Během 1. světové války bylo Kosovo (a celé Srbsko) okupováno Rakouskem-Uherskem a Bulharskem.³⁰

2.4 Kosovo mezi světovými válkami

Po skončení 1. Světové války Pařížská mírová konference v roce 1919 potvrdila předválečné hranice, což znamenalo, že Kosovo zůstává pod Srbskou kontrolou.³¹ Území bylo začleněno do nově vzniklého Království SHS. (Království Srbů, Chorvatů a Slovinců, od roku 1929 Jugoslávie) V tomto uskupení hrálo jednoznačně vůdčí roli právě Srbsko.³² Od samého začátku se Jugoslávská vláda ke Kosovu nechovala nijak laskavě. V meziválečných letech bylo zakázáno používání albánštiny. Jugoslávské úřady, podobně jako jiné vlády ve východní Evropě, využily zemědělské reformy ke změnám zdejšího etnického složení a přivedly sem 40 000 slovanských usedlíků.³³ „Dekolonizační“ politika (tesař) spolu s nezájmem Bělehradské vlády o Kosovský region vedly k ještě větším antipatiím Albánců k Jugoslávii a vzájemnému odcizení.³⁴ V roce 1938 byly dokonce rozvíjeny plány na vystěhování muslimského obyvatelstva do Turecka.³⁵

²⁹ Wikipedia.cz [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

³⁰ GRIGLE, P. Kosovo. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 31.

³¹ BELL-FIALKOFF, A. *Etnické čistky : Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. 1. vyd. Praha : Práh, 2003, s. 176.

³² GRIGLE, P. Kosovo. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 33.

³³ BELL-FIALKOFF, A. *Etnické čistky : Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. 1. vyd. Praha : Práh, 2003, s. 176.

³⁴ GRIGLE, P. Kosovo. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 37.

³⁵ Tamtéž, s. 38.

2.5 Kosovo za druhé světové války

V roce 1939 ovládla Albánii Itálie a začala tam vládnout formou personální unie.³⁶ V březnu 1941 podepsala Jugoslávská vláda protokol o přistoupení své země k mocnostem Osy. Veřejnost ani armáda však toto rozhodnutí nepřijaly a v Bělehradě byl proveden puč a nastolena nová vláda usilující o neutrální kurs zahraniční politiky. Pro Německo znamenal tento převrat vítanou záminku k napadnutí a ovládnutí Jugoslávie. Jugoslávie po bleskovém útoku mocností Osy velmi rychle kapitulovala a její území bylo rozděleno mezi okupanty. Území Kosova bylo na základě vídeňské schůzky von Ribentropa s hrabětem Cianem přičleněno k loutkovému státu Itálie, Albánii. Pod vládou Italů se ocitly rovněž západní oblasti Makedonie, čímž vlastně poprvé v novodobé historii došlo ke sjednocení albánského národního teritoria v jednom státním celku, „Velké Albánii“.³⁷ (viz. příloha Obr. 1.)

V Kosovu začala etnická čistka, v jejímž průběhu bylo Albánci zavražděno asi 10.000 Srbů, své domovy muselo opustit 70.000 srbských rodin.³⁸ Dne 8. 9. 1943 kapitulovala fašistická Itálie a patronát nad územím převzalo Německo.³⁹ Od roku 1943 německé úřady stále více naléhaly, aby byly utvořeny z obyvatel Kosova albánské vojenské jednotky, které by bylo možné použít v případných bojích proti Mihailovičovým nebo Titovým jednotkám, které nejednou pronikaly do KosMetu, případně později i jinde, za hranicemi této oblasti. Významným iniciátorem vzniku této muslimské jednotky byl blízký spolupracovník Mussoliniho a pak i Hitlera, Muhammad Emin al Husseini, veliký jeruzalémský muftí, který se všemožně snažil vzbouřit arabský, muslimský svět proti západním spojencům. Vznikla 21. SS horská divize Skaderbeg, sestavená z Albánců převážně z Kosova a Metochie, pod německým velením, s určeným velitelem SS Obergruppenführerem Augustem Schmiedhuberem. Její název navrhnul sám ministr propagandy Třetí říše, Josef Goebbels. Domníval se, že jméno slavného protitureckého vůdce bude přitažlivé pro všechny Albánce, i když historické zdroje zcela jednoznačně uvádějí Skenderbegovy přátelské i rodové svazky

³⁶ Wikipedia.cz [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

³⁷ GRIGLE, P. Kosovo. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 40.

³⁸ Wikipedia.cz [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

³⁹ GRIGLE, P. Kosovo. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 42.

se Srby i Černohorci. 21.SS divize nechvalně proslula kromě masakrů srbského a černohorského obyvatelstva i tím, že stála za vyhlazením (spolu s německými úřady) nevelké enklávy (udávalo se 281 pochytaných a odvečených) sefardských Židů v Kosovu, kteří zde žili po staletí. Jinak se jako vojenský útvar 21. SS divize Skenderbeg nijak neproslavila, nebyla spolehlivá.⁴⁰ Po ústupu Němců se kosovští Albánci pokusili zorganizovat protikomunistický odboj, který ale nebyl úspěšný. Titovy jednotky obsadily Kosovo na podzim roku 1944, což vyvolalo všeobecnou vzpouru. Vedení komunistů ji označilo za kontrarevoluci a povstání bylo krvavě potlačeno. Situace za 2. Světové války významně přispěla k dalšímu zvyšování napětí v regionu.⁴¹

2.6 Kosovo v období let 1945-1998

V březnu 1945 připadlo Kosovo pod správu Titovy komunistické Jugoslávie. Pacifikace obyvatelstva probíhala podle tradičních metod: například rekvizicemi úrody albánským rolníkům. V září 1945 byla zřízena tzv. Autonomní oblast Kosovo a Metohije. Kosovu však byl přiznán nižší statut než druhé autonomní jednotce v rámci Srbska – Vojvodině. J. Broz Tito si uvědomoval neudržitelnost dosavadní politiky konfrontace a asimilace a přistoupil k procesu odstraňování diskriminace Albánců a snahy o jejich zapojení jako zrovnoprávněných občanů do nové Jugoslávie. Albánci byli poprvé v historii uznáni za svébytnou menšinu a byla jim ústavně zaručena základní práva.⁴² Důležitým faktorem pro vývoj Albánského obyvatelstva byla roztržka Tita se Stalinem. Albánie v čele s Hodžou se postavila na stranu Sovětského Svazu a zamrazila veškeré kontakty s Jugoslávií. To mělo neblahé dopady na slibně se rozvíjející vztahy obou polovin rozděleného národa.⁴³ Srbové z řad Komunistické strany postupně obsazovali téměř všechny pozice v administrativě, policii a bezpečnostních složkách.⁴⁴ Vykonavatelem značných represí byla jugoslávská tajná služba UDB, kterou řídil ministr vnitra Alexandr Rankovič. Byl to ortodoxní komunist, který tvrdě reagoval na

⁴⁰ DOLEČEK, R. *Necenzurované obrazy II. : z dějin Kosova a Metohije*. Ostrava : Para bellum, 2009. s. 155.

⁴¹ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 43.

⁴² Tamtéž, s. 45.

⁴³ Tamtéž, s. 46

⁴⁴ ŠMÍD, T.; VAŘURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 114.

seběmenší náznak separatistických snah.⁴⁵ Součástí represí se stala i promyšlená protiislámská politika, která v tradicionalistickém rurálním kosovu vyvolávala silný odpor. K uvolnění napětí došlo až v roce 1963, kdy nová ústava povýšila práva Kosova na úroveň Vojvodiny a uznala Albánce za národnost. Změna stavu přišla odstraněním Rankoviče z funkce.⁴⁶ To vedlo k liberalizaci poměrů, kterou Albánci využili pro vznesení nových požadavků. Po roce 1966 plynula do Kosova poměrně významná část prostředků celé země. Kosovo zvláště po roce 1966 zaznamenalo rychlý a všestranný pokrok. Postavilo se zde mnoho podniků, infrastrukturálních a energetických objektů – oblast byla pokryta sítí asfaltových cest. Vznikaly také vzdělávací instituce s 450 tisíci studenty.⁴⁷ V roce 1968 se zvedla vlna protestů, která vedla k založení univerzity v Prištině roku 1970. Univerzita ihned navázala velmi úzké vztahy s univerzitou v Tiraně.⁴⁸ Výměnou za loajalitu režimu se Albáncům otevíraly velmi široké možnosti kariéry ve státním aparátu a ozbrojených složkách.⁴⁹

Zatímco vládní představitelé doufali, že tyto ústupky zmírní přitažlivost stalinské Albánie, opak se stal pravdou. V Kosovu začala skutečná albánská národní renesance.⁵⁰ Politicko-kulturní emancipace vedla ke vzniku ambiciozní vzdělané vrstvy, která však nebyla schopna nalézt adekvátní uplatnění a propadala skepsi a nedůvěře v jugoslávský model. Kosovská ekonomika vykazovala nejvyšší míru inflace v Evropě a také nezaměstnanost byla enormní. Infrastruktura a služby byly na nízké úrovni což společně s přelidněním a vysokou mírou porodnosti Albánského obyvatelstva vedlo ke stálému zhoršování poměrů.⁵¹

Navzdory značné emigraci se počet Albánců v Jugoslávii neustále zvyšoval. V Kosovu je 42,5 % současných albánských obyvatel mladších patnácti let a průměrná albánská rodina má 3,6 dítěte, zatímco průměrná srbská rodina jen 2,1. V roce 1971 žilo v průměrné jugoslávské domácnosti 3,8 osoby, zatímco v domácnostech etnických Albánců 6,6. V důsledku toho rostl počet jugoslávských Albánců o 3,05 % ročně, zatímco počet Jugoslávců jen o 1,14 %. Vzhledem k tomuto přirozenému růstu stoupl

⁴⁵ Tamtéž, s. 115.

⁴⁶ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 47.

⁴⁷ DIZDAREVIČ, R. *Od smrti Tita do smrti Jugoslávie*. Praha : Vašut, 2002, s. 245.

⁴⁸ ŠMÍD, T.; VAĐURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 115.

⁴⁹ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 48.

⁵⁰ ŠMÍD, T.; VAĐURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 115.

⁵¹ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 50.

počet Albánců v bývalé Jugoslávii za posledních sedmdesát let více než čtyřikrát a v Kosovu, kde v roce 1971 měli Albánci 73,6 se jejich počet zvýšil na současných 90 %.⁵² Postupně docházelo také k plné albanizaci Komunistické strany Kosova.⁵³

Dokud byl Tito naživu, dařilo se mu udržovat v oblasti klid.⁵⁴ Po jeho smrti 4. 5. 1980 přešla moc ve státě do rukou orgánů kolektivního vedení. Jejich složitá struktura však brzdila efektivitu řízení a země začala pozvolna upadat do vleklé politické a hospodářské krize.⁵⁵ S prohlubující se politickou krizí došlo i k eskalaci etnického napětí na Kosovu. 11. Března 1981 se zde odehrály demonstrace, které původně neměly nic do činění s politikou, ale se špatnými podmínkami na univerzitě. Posléze se k demonstracím připojily malé marxisticko-leninské skupinky a na povrch vystoupila nová témata, tentokrát již politického charakteru. Demonstranti použili i střelné zbraně. Začátkem dubna se protesty rozšířily do dalších měst autonomní oblasti i do Albánci obydlených regionů v Černé hoře a Makedonii. V samotném hlavním městě Kosova Prištině byly demonstrace nejagresivnější a nejničivější. Došlo k ozbrojeným střetům demonstrantů s policií. Vládní představitelé na pokraji paniky přivolali jednotky speciální policie, v ulicích se objevily tanky a na týden byl vyhlášen mimořádný stav.⁵⁶ Demonstrace si podle oficiálních jugoslávských statistik vyžádaly 9 mrtvých a zhruba 260 zraněných na straně protestujících, ačkoli skutečné počty lze považovat za vyšší.⁵⁷ Po ukončení demonstrací následovaly čistky ve straně a mohutné zatýkání. Podle jedné zprávy bylo v průběhu osmi let od začátku demonstrací zatčeno, vyslýcháno, intervenováno či pokáráno 584 373 kosovských Albánců, neboli téměř polovina dospělé populace.⁵⁸ „*Uvěznění a odsouzení probíhalo často na základě vykonstruovaných obvinění a v některých případech bylo doprovázeno nátlakem, šikanou, mučením či velmi silným psychickým nátlakem, např. pomocí drog. Tato praxe pouze nahrávala*

⁵² BELL-FIALKOFF, A. *Etnické čistky : Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. 1. vyd. Praha : Práh, 2003, s. 177.

⁵³ ŠMÍD, T.; VAŘURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 117.

⁵⁴ BELL-FIALKOFF, A. *Etnické čistky : Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. 1. vyd. Praha : Práh, 2003, s. 178.

⁵⁵ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 51.

⁵⁶ ŠMÍD, T.; VAŘURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 117.

⁵⁷ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 52.

⁵⁸ ŠMÍD, T.; VAŘURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 117.

*albánské nacionalistické opozici v získávání sympatií v zahraničí a mezi širokou veřejností vedla ke vzniku kultu mučedníků a bojovníků za svobodu, čímž upevňovala stále exkluzivnější vědomí národní identity.*⁵⁹ K perzekuovaným osobám patřil např. i rektor prištinské univerzity Gazmend Zajmia či prominentní historik a akademik profesor Ali Hadri. Tito intelektuálové vytvořili v 80. letech zárodečnou strukturu budoucí umírněné kosvsko-albánské opozice.⁶⁰ V tomto období, kdy většinu obyvatelstva Kosova již tvořili Albánci, můžeme ovšem také zaznamenat zvýšenou míru diskriminace vůči Kosovským Srbům. Jako nejznámější příklad lze uvést tzv. Martinovićův případ. „*Dne 1. května 1985 byl srbský sedlák Djordje Martinović (65) přepaden při práci na poli dvěma maskovanými Albánci, zbit a znásilněn do konečnicku láhvi od piva.*“⁶¹ Průběh incidentu byl později částečně zpochybněn, ovšem srbská média tento případ obratně využila k útlaku Srbů na Kosovu.

Na radikalizaci srbského postoje se podílelo rovněž tzv. Memorandum SANU (Srpska akademija nauk i umetnosti), jehož hlavní teze byly publikovány v září 1986 v bělehradském deníku Večernije novosti, a to jako „neoficiální stanovisko“ této velmi prestižní instituce. Srbští intelektuálové zde kritizovali současné postavení strany, ekonomiku a především ústavu z roku 1974, která údajně uvrhla Srbsko do „podřadného“ postavení v rámci federace a okleštěním jeho prostoru prostřednictvím autonomních oblastí bránila jeho národnímu sebeurčení. Oficiální vláda toto memorandum odmítla, ovšem těšilo se velké podpory veřejnosti. Jeden z mála politických činitelů, který text veřejně nekritizoval, byl Slobodan Milošević⁶² Při jeho pečlivě naaranžované návštěvě Prištiny v roce 1987 pronesl památný výrok: „*Nikdo vás nebude bít!*“⁶³ Milošević pořádal po celém Srbsku tzv. „mýtinky pravdy“, a snažil se využít situace kosovských Srbů pro upevnění svého postavení.⁶⁴ Vyvrcholením jeho úspěchu byly grandiózní oslavy 600. výročí bitvy na Kosovu Poli v roce 1389, na místě bitvy, na Gazimestanu, které se účastnilo přes milión Srbů z celé Jugoslávie. Hlavní projev měl Milošević, ve kterém nedvojsmyslně ukázal na historická práva Srbů na kolébkou svého národa a

⁵⁹ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 58.

⁶⁰ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 57.

⁶¹ Tamtéž, s. 59.

⁶² Tamtéž, s. 61

⁶³ Tamtéž, s. 62.

⁶⁴ ŠMÍD, T., VAŘURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 118.

státnosti, na Kosovo a Metochii, plné památek přítomnosti srbské většiny po dobu mnohem více než tisíc let.⁶⁵ Za nadšeného potlesku zhruba jednoho milionu Srbů a citoval Miloše Obiliče, rytíře, který měl podle legendy zabít sultána Murada.⁶⁶ V dubnu 1987 byla zrušena Titova ústava z roku 1974, a Kosovo se dostalo pod přímou srbskou správu.⁶⁷ V listopadu 1988 byli dovoláni dva nejvýznamnější kosovskoalbánské představitelé v komunistické straně a byli nahrazeni Miloševićovými přívrženci. To vedlo k rozsáhlým demonstracím, které v únoru 1989 přerostly v generální stávkou. Do Kosova byly povolány policejní jednotky a byl vyhlášen výjimečný stav. V březnu 1989 byl kosovský parlament donucen schválit novou ústavu navrácenou Srbsku plnou úřední moc a také velení místních bezpečnostních složek nově spadalo pod centrální vládu v Bělehradu.⁶⁸ Následovaly albánské střety s ozbrojenou policií, které si podle oficiálních statistik vyžádaly nejméně 24 zabíjených.⁶⁹ Byl rozpuštěn oblastní parlament, na univerzitě v Prištině začala platit nařízení omezující užívání albánštiny. V srpnu 1990 bylo ukončeno vydávání deníku *Rilindja*.⁷⁰ Mezi léty 1990-1992 přijala srbská vláda několik zákonů legalizujících diskriminaci kosovských Albánců. Bylo jim zakázáno kupovat půdu a nemovitosti od Srbů za účelem zpomalení srbského exodu.⁷¹

Na protest proti srbským intervencím odešli Albánci z kosovské vlády. 2. července 1990 se kosovští poslanci sešli před budovou kosovského parlamentu, aby vyhlásili Deklaraci nezávislosti. O dva měsíce později přijali Ústavu republiky Kosovo. V roce 1991 proběhlo poloilegální referendum, kde 99,87% způsobilých voličů hlasovalo pro nezávislou Republiku Kosovo. Tu však uznala pouze Albánie.⁷² Kosovští Albánci se zcela vyloučili z politického, ekonomického a vzdělávacího systému Srbské republiky, začali zcela ignorovat orgány státní moci a státních institucí. Zorganizovali si své vlastní, i když nedokonalé, státní instituce. Albánci měli své vlastní školství, politické instituce, sociální a zdravotnické orgány, bezpečnostní i represivní složky. Vznikl jakýsi „paralelní kosovský stát“, postupně stále více

⁶⁵ DOLEČEK, R. *Necenzurované obrazy II. : z dějin Kosova a Metohije*. Ostrava : Para bellum, 2009, s. 45.

⁶⁶ ŠMÍD, T., VAŽURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 119.

⁶⁷ *Wikipedia.cz* [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

⁶⁸ ŠMÍD, T., VAŽURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 118.

⁶⁹ Tamtéž, s. 119.

⁷⁰ BELL-FIALKOFF, A. *Etnické čistky : Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. 1. vyd. Praha : Práh, 2003, s. 179.

⁷¹ ŠMÍD, T., VAŽURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 119.

⁷² ŠMÍD, T., VAŽURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 120.

podporovaný Západem.⁷³

V parlamentních volbách v roce 1992 zvítězila se 76,4 % hlasu Demokratická liga Kosova (LDK). Tato strana byla založena v prosinci 1989 a byla ztělesněním národní vůle kosovských Albánců. Jejím předsedou se stal profesor albánské literatury Ibrahim Rugova.⁷⁴ „Rugova zaujímal relativně mírné nacionalistické postoje a do začátku 90. let se realizoval v akademické sféře. V roce 1974 absolvoval na univerzitě v Prištině albánskou literaturu, ve studiu potom pokračoval na pařížské Sorbonně. Po návratu do Kosova se stal odborným asistentem university a pracovníkem Albanologického ústavu, v roce 1984 obdržel doktorát z literárních věd. V roce 1986 vstoupil do SKJ, stal se předsedou Svazu spisovatelů a zařadil se mezi hlavní osobnosti albánského společenského života v provincii. Do funkce předsedy LDK, tedy politického předáka Albánců, byl zvolen především z titulu nejméně kontroverzní osobnosti, jenž měla usmířit znesvářené názorové platformy.“⁷⁵ Rugova zaujal strategii pasivní resistance podobnou např. Ghándímu. Byl si velmi dobře vědom srbských snah o ospravedlnění represí vůči kosovským Albáncům. Bylo mu také jasné, že by připravené srbské jednotky srovnaly Kosovo se zemí. Albánci neměli přístup k většímu množství zbraní a výcviku, proto nemohli vést efektivní odpor proti srbskému útoku. Dále Rugova počítal s tím, že tato politika nenásilného odporu bude nejefektivnějším způsobem získání mezinárodní podpory.⁷⁶ Rugova si uvědomoval dlouhodobou neudržitelnost brutální a finančně velmi nákladné srbské represivní politiky.⁷⁷

Vznikla paralelní kosovská vláda, jejíž členové žili v zahraničí.(v SRN) Tato vláda hrála důležitou roli pro shromažďování finančních prostředků ze zahraničí. Od početné kosovskoalbánské diaspory pocházela značná část příjmů Republiky Kosovo. Velká část toku peněz pro kosovské paralelní struktury pocházela z organizovaného zločinu. Z těchto peněz bylo financováno zejména albánské školství a zdravotnictví, ale také i aktivity spojené s odporem proti Srbsku. „Kosovským Albáncům, díky bohatým zahraničním zdrojům (bohatá diaspora, celosvětový rozsáhlý obchod s drogami, obchod „s bílým masem“, od kosovských Albánců, pracujících v zahraničí jako „gastarbeiteři“, vybíraná „daň“) se podařilo nejen udržet svůj „stát ve státě“, ale i zinternacionalizovat „kosovský problém“. Podařilo se jím „kupovat“ vlivné politické osobnosti. Dokonce jeden z prezidentských kandidátů v USA,

⁷³ DOLEČEK, R. *Necenzurované obrazy II. : z dějin Kosova a Metohije*. Ostrava : Para bellum, 2009, s. 165.

⁷⁴ ŠMÍD, T., VAŘURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 120.

⁷⁵ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 72.

⁷⁶ ŠMÍD, T., VAŘURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 120.

⁷⁷ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 77.

neúspěšný Bob Dole, nevybíravě loboval pro albánskou záležitost. Během devadesátých let si kosovští Albánci „koupili“ spolupráci s PR (Public Relations, propagační agentura) Ruder & Finn Global Public Affairs, z Washingtonu, která za nemalé peníze „pracovala“ i pro chorvatské a bosensko-hercegovské secesionisty.“⁷⁸ Milošević paralelní instituce toleroval, jelikož se v té době plně soustředil na konflikt v Chorvatsku a Bosně a Hercegovině. Kosovskoalbánsktí politici počítali s tím, že kontaktní skupina bude při řešení konfliktu v Bosně a Hercegovině přistupovat ke státům bývalé Jugoslávie jako celku a že problém Kosova zahrne do mírového jednání.⁷⁹ 14. prosince 1995 byla v městečku Dayton podepsána mírová smlouva ukončující 3 roky trvající krvavý konflikt v Bosně a Hercegovině. Ustavovala společný stát složený z Chorvatsko-muslimské federace a Republiky Srbsko. Na samostatné Kosovo však nepomýšlela. Pro situaci v Kosovu měla Daytonská dohoda závažné důsledky. Ukončení nákladných a komplikovaných konfliktů uvolnilo Srbsku ruce a umožnilo se mu soustředit na upevňování nastoupeného kurzu v Kosovu.

Na albánské straně vedla Daytonská dohoda k nezadržitelnému procesu zhroucení Rugovovy strategie pacifistické rezistence.⁸⁰ Na albánské straně začalo převládat přesvědčení, že jedinou cestou k probuzení mezinárodního společenství je násilná revolta. V této době se na povrch vynořila Kosovská osvobozenecká armáda (UCK).⁸¹ „ Během roku 1996 „někdo“ na Kosovu zabil dva policisty v Kosovské Mitrovici, došlo k výbuchu pumy v Podujevu (severovýchodní Kosovo), byl spáchán atentát na rektora univerzity v Prištině. (byl to Srb) Nikdo se nehlásil jako strůjce těchto zločinů. Ale až v létě 1997 se ze Švýcarska ozval jakýsi „mluvčí“ UCK, tj. tzv. Osvobozenecké Armády Kosova, KLA, a řekl během interview, že on představuje hnutí, které teď podporuje lid Kosova (neuvedl zde jméno Ibrahima Rugovy), že toto hnutí nese odpovědnost za zabití několika policistů, za výbuchy.“⁸² Kořeny UCK leží v malých evenristických skupinách, jež se na Kosovu začaly objevovat již od 60. let 20. století.⁸³ Zázemí a podporu této organizace tvořila vlivná diaspora, žijící především ve Švýcarsku a Německu.⁸⁴ Ibrahim Rugova považoval zpočátku UCK za provokaci srbských tajných služeb. Tento násilný proud se postupně dostával zcela mimo kontrolu umírněného

⁷⁸ DOLEČEK, R. *Necenzurované obrazy II. : z dějin Kosova a Metohije*. Ostrava : Para bellum, 2009, s. 206.

⁷⁹ ŠMÍD, T., VAŽURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 121.

⁸⁰ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 87.

⁸¹ ŠMÍD, T., VAŽURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 122.

⁸² DOLEČEK R. *Necenzurované obrazy II. : z dějin Kosova a Metohije*. Ostrava : Para bellum, 2009, s. 185.

⁸³ ŠMÍD, T., VAŽURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 122.

GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 91.

proudu, představovaného LDK v čele s Rugovou.⁸⁵ Celková situace v Kosovu se kolem roku 1996 začala dostávat do podoby „začarovaného kruhu“. Srbsko nyní disponovalo uvolněnými jednotkami, které byly přesouvány na Kosovo. Frustrace Albánců byla umocněna Daytonskou dohodou, neschopností LDK a také katastrofickou ekonomickou situací. Tato faktory vyústily v nástup radikálního odporu, Vedeného UCK. Financování této organizace probíhalo především z ilegálních obchodů s heroinem a pašování. Albánská mafie si průběhu 90. let 20. Století vybudovala v zemích západní Evropy velmi silnou pozici.⁸⁶

Do roku 1998 měla UCK pouze zhruba 300 členů, ale do března 1999 v jejích řadách působilo zhruba 17000 mužů. Jednalo se především o aktivisty z Kosova, emigranty ze Švýcarska a Německa, členy bývalé Jugoslávské armády a značný počet žoldnérů uplacených z fondů na Západě. Zpočátku velel UCK Sulejman Selimi, jehož v roce 1999 nahradil bývalý kapitán Jugoslávské armády Agim Ceku. Ceku zorganizoval UCK tak, že získala tradiční vojenskou strukturu. Kosovo bylo rozděleno do sedmi operačních zon. Jednotlivé OZ bojovaly prakticky nezávisle pod hlavním velením UCK.⁸⁷ Zpočátku měla UCK problém s nedostatečnou výzbrojí. Do roku 1997 pocházela většina výzbroje z osobního tajného vlastnictví. (Značná část zásob pocházela ještě z období 2. sv. války.) Další zbraně nakoupili kosovští Albánci paradoxně od místních Srbů. Přelomovou situací byl rok 1997, kdy byly po krizi v Albánii vyloupeny mnohé vojenské sklady, a většina zbraní putovala do Kosova.⁸⁸ Je nutno dodat, že část moderních zbraní po roce 1998 dodávaly západní země jako USA a Velká Británie. Bojovníci UCK byli také cvičeni experty CIA a SAS v táborech v severní Albánii.⁸⁹

⁸⁵ ŠMÍD, T., VAŽURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 122.

⁸⁶ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 95.

⁸⁷ THOMAS, N.; MIKULAN, K. . *Válka v Jugoslávii : Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. . vyd. Praha : Grada, 2008, s. 45.

⁸⁸ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 95.

⁸⁹ THOMAS, N.; MIKULAN, K. . *Válka v Jugoslávii : Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. . vyd. Praha : Grada, 2008, s. 46.

3 Geografická charakteristika regionu

V této kapitole jsou stručně nastíněny reálie oblasti. Kapitola se zabývá geografickou, demografickou, administrativní a ekonomickou charakteristikou regionu.

3.1 Geografie

Kosovo leží v jihovýchodní Evropě na Balkánském poloostrově. Jeho rozloha činí 10.887 kilometrů čtverečných. Země sousedí s Albánií (112 km), Makedonií (159 km), Černou horou (79 km) a Srbskem (352 km). Celková délka hranic činí 702 km.⁹⁰ Oblast je zejména na severozápadě a jihu obklopena horami s nadmořskou výškou nad 2 000 m, zbytek tvoří rovná povodí řek a mírně kopcovitá krajina položená v průměru 400-700 m nad mořem. Nejvíce hor je na východě území (hřeben Šar Planina, na východě pak hřeben Metohija). Největšími řekami zde jsou Drin a Sitnica. Nejvyšší hora Gjeravica, ležící u hranice s Albánií měří 2 565 m. Nejnižším bodem je Drini i Bardhe/Beli Drim 297 m na hranici s Albánií.⁹¹ Hlavní jezera jsou *Badovc* v severovýchodu a *Gazivoda* v severozápadní části. Klima v Kosovu je kontinentální s teplými léty a chladnými a zasněženými zimami. (cia) Protože leží v hornaté oblasti, teploty v letním období od května do září nepřesahují 23 °C. (cestovatele.idnes)

3.2 Obyvatelstvo

Kosovo má v současnosti 1,815,048 obyvatel a to jej činí 148. zemí na světě, co se týče počtu obyvatel. Největší města jsou Priština (262,686), Prizren (165,227), Uroševac (97,741), Đakovica (97,156), Peć (95,190), Gnjilane (91,595), Kosovska Mitrovica (86,359) a Podujevo (48,526). Převažujícím etnikem jsou Albánci (88%).

⁹⁰ CIA : *The World Factbook* [online]. c2010 [cit. 2010-06-18]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>>.

⁹¹ *Wikipedia.cz* [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

Srbové (7%), obývají především severní oblasti hraničící se Srbskem a několik enkláv na území Kosova. Další etnika jako Bosňáci, Romové, Turkové, Egypťané aj. tvoří 5% obyvatelstva. (viz. příloha Obr. 3.) Tato fakta dokazují, že v současném Kosovu je značná převaha albánského etnika.

3.3 Administrativní členění.

Podle CIA World Factbook se Kosovo dělí na 30 obcí. Srbská vláda dělí území Kosova rovněž na obce, i když v některých případech se hranice působnosti obcí liší (např. chybí obec Mališevo a okolní obce mají jiné hranice). Albánské názvy obcí se objevují v několika mluvnických variantách (alternující přípony *ë/a*, *0/u* a *0/i*). Kromě toho byly mnohé albánské názvy změněny. Většinou šlo o nahrazení pouhého albánského přepisu srbského názvu novým názvem čistě albánským. Pod správou OSN byly obce seskupeny do 7 okresů. Alternativně se v různých pramenech objevují i jiné názvy těchto územněsprávních celků: distrikt, popř. dokonce albánsky *komuna* nebo *region*. Podle článku 12 kosovské ústavy jsou základní územní jednotkou místní správy obce.⁹²

⁹² CIA : *The World Factbook* [online]. c2010 [cit. 2010-06-18]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>>.

Dělení Kosova na obce (viz příloha Obr. 4.)

- Podujevo (19)
- Istok (06)
- Kosovska Kamenica (08)
- Dečani (01)
- Glogovac (04)
- Uroševac (26)
- Kosovo polje (10)
- Đakovica (03)
- Gnjilane (05)
- Kačanik (07)
- Obilić (16)
- Klina (09)
- Leposavić (11)
- Lipljan (12)
- Mališevo (13)
- Kosovska Mitrovica (14)
- Novo Brdo (15)
- Peć (18)
- Priština (20)
- Prizren (21)
- Orahovac (17)
- Dragaš (Gora) (02)
- Štrpce (23)
- Štimlje (24)
- Srbica (22)
- Suva Reka (25)
- Vitina (27)
- Vučitrn (28)
- Zubin Potok (29)
- Zvečan (30)

3.4 Ekonomika a nerostné bohatství

Během několika posledních let hospodářství Kosova ukázalo významný pokrok v přechodu k tržně založenému systému a udržování makroekonomické stability, ale je pořád velmi závislé na finanční a technické pomoci mezinárodních společenství. Převody finančních prostředků z diaspory se nachází hlavně v Německu a ve Švýcarsku. Odhaduje se, že představují přibližně 14% HDP. Dárci z dalších zemí představují zhruba 7,5% HDP. Občané Kosova jsou nejchudší v Evropě, průměrný roční příjem činí na hlavu jen 2500 dolarů. Nezaměstnaných je přibližně 40% populace, což je významný problém, který podporuje emigraci a černý trh. Většina obyvatel Kosova žije ve venkovských městech mimo hlavní město, Prištinu. Zemědělství je neefektivní díky přílišnému dělení pozemků a nízké mechanizaci. Díky mezinárodní pomoci se Kosovu

podánilo privatizovat 50% státem vlastněných podniků. Omezené a nespolehlivé dodávky elektrické energie kvůli technickým a finančním problémům jsou hlavní překážkou ekonomického rozvoje. Ministerstvo hornictví a energetiky registruje zájem od soukromých investorů pro výstavbu nové elektrárny s cílem řešit rostoucí energetické nároky regionu. Oficiální měnou v Kosovu je euro, ale v Srbských enklávách se používá také srbský Dinár. Kosovo má jednu z nejotevřenějších ekonomik v regionu a pokračuje v práci s mezinárodním společenstvím na opatření ke zlepšení podnikatelského prostředí a přilákání zahraničních investic.⁹³ V oblasti se nachází rozsáhlá ložiska některých kovů a nerostných surovin jako je nikl, olovo, zinek, hořčík, lignit (až 14 miliard tun), kaolin nebo bauxit.⁹⁴ Těží se také široká škála stavebních materiálů, které kdysi tvořily páteř průmyslu, ale produkce klesla v důsledku stárnutí zařízení a nedostatečných investic.

Špatná ekonomická situace přispívá ke zhoršování situace v ostatních oblastech života v regionu.

⁹³ CIA : *The World Factbook* [online]. c2010 [cit. 2010-06-18]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>>.

⁹⁴ *Wikipedia.cz* [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

4 Průběh a charakteristika kosovského konfliktu

V této kapitole je nastíněn samotný průběh Kosovského konfliktu. Kosovský konflikt můžeme rozdělit do tří základních fází. První období představují méně intenzivní potyčky, které probíhaly mezi 22. dubnem 1996 a 28. únorem 1998. Druhou fází představuje razantní srbský postup, k němuž docházelo mezi březnem 1998 a 23. březnem 1999. Poslední fáze, která se nesla ve znamení intenzivních leteckých útoků NATO, probíhala mezi 24. březnem a 12. červnem 1999.

4.1 První fáze občanské války v Kosovu

Během roku 1997 v Kosovu značnou měrou vzrostlo napětí a počty násilných útoků vůči srbské správě. Dne 25. listopadu 1997 se srbská policie pokusila proniknout do vesničky Vojnik v západním Kosovu za účelem výběru daní. Byla však zatlačena albánskými ozbrojenci, kteří pálili z okolních kopců. Srbové palbu opětovali a při střelbě na okolní domy byl neúmyslně zabit albánský učitel Halit Geci. Jeho pohřeb se stal masovou demonstrací asi 20.000 Albánců. Na jeho pohřbu se objevilo několik mužů, jejichž uniformy nesly nášivky UCK. Tímto aktem začala UCK otevřenou válku proti srbským silám.⁹⁵ Srbské policejní jednotky stále více nezvládaly vzdorovat útokům UCK. Srbsko však v čele se Slobodanem Miloševićem stále váhalo s nasazením armády. Srbská vláda by tím jednak přiznala závažnost dosud bagatelizované závažnosti UCK a jednak by vojenská intervence mohla vyprovokovat mezinárodní společenství.⁹⁶ Naopak strategie UCK spočívala v podněcování bouří v oblasti, aby si tím vynutila brutální zásah srbských sil v zájmu udržení klidu. UCK předpokládala, že si rozrůstající konflikt vynutí zásah západních států v prospěch nezávislosti kosovských Albánců.⁹⁷

Když 23. března 1998 označil velvyslanec USA pro Balkán Robert Gepard UCK

⁹⁵ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009, s. 97.

⁹⁶ Tamtéž, s. 98.

⁹⁷ THOMAS, N. ; MIKULAN, K. . *Válka v Jugoslávii : Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. Praha : Grada, 2008, s. 47.

jako „*nepochybně teroristickou organizaci*“,“⁹⁸ pochopil Milošević toto prohlášení projev souhlasu s vojenskou akcí. Hlavním cílem ofenzívy bylo obnovení kontroly na územím ovládaném UČK. Jednalo se především o „baštu“ UČK, Drenici. Milošević zmobilizoval téměř 50.000 příslušníků armády a sil ministerstva vnitra a vydal příkaz k masivnímu protiútok. Tato ofenzivní operace měla označení „Podkova“ (Potkovica).⁹⁹ Drenica byla za pomoci těžké techniky a helikoptér dobita. Srbové tak získali opětovnou kontrolu nad 90% území Kosova a hlavními silničními tahy. Během těchto operací již přišly o život stovky civilistů a na 360.000 občanů, což představuje 36 % celkové populace, bylo nuceno opustit svoje domovy. Mnoho z nich uprchlo do Albánie či Makedonie.¹⁰⁰ Albánci páchali etnické čistky na srbských rodinách, které žily uprostřed albánské většiny.

Kosovská osvobozenická armáda se postupně dostávala do popředí a z rozhodování o Kosovu vytlačovala umírněné představitele demokratických sil, v jejichž čele byla Demokratická liga Kosova pod vedením Ibrahima Rugovy. Slábnoucí vliv Rugovy lze vysledovat i se setkání Jiřího Diensbiera s Rugovou v Praze v prosinci 1998. „*Při našem setkání v hotelu Hoffmeister Rugova působil unaveně. Mohlo to být nevyspáním a únavou z cest. Měl jsem však pocit, že příčiny jsou hlubší. Opakoval, že cílem je nezávislost Kosova, ale neměl žádný nový nápad jak pokračovat, když stále více kosovských Albánců, a to i těch, kteří si ho vážili jako intelektuála a dlouho podporovali jeho ghándiovaský postoj, se chápe zbraní s argumentem, že svým mírumilovným přístupem nic nedokázal.*“¹⁰¹ UČK začala likvidovat i některé své oponenty uvnitř i vně své organizace, kteří nesouhlasili s jejím postupem.¹⁰² Na podzim byla již vojenská převaha na straně Srbska, zatímco UČK utrpěla citelné ztráty¹⁰³

Boje v Drenici probudily reakce mezinárodního společenství, které začalo

⁹⁸ Wikipedia.cz [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

⁹⁹ THOMAS, N., MIKULAN, K. . *Válka v Jugoslávii : Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. Praha : Grada, 2008, s. 47.

¹⁰⁰ THOMAS, N., MIKULAN, K. *Válka v Jugoslávii : Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. Praha : Grada, 2008, s. 48.

¹⁰¹ DIENSTBIER, J. *Daň z krve*. Praha : Lidové nakladatelství, 2002, s. 50.

¹⁰² Wikipedia.cz [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

¹⁰³ ZÁVĚŠICKÝ, J. První válka NATO. *Listy : Douměsíčník pro kulturu a dialog* [online]. 2005, 2, [cit. 2010-06-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=052&clanek=020511>>.

chápat rizika možného budoucího konfliktu. Srbsku bylo uděleno ultimátum tzv. Kontaktní skupinou. Srbská armáda měla do 10-ti dnů stáhnout z Kosova většinu svých ozbrojených jednotek a zahájit dialog s Rugovou. Albánští vůdcové však výzvu k jednání bojkotovali. Ultimátum bylo sice prodlouženo ale bylo vydáno zbrojní embargo na SRJ.¹⁰⁴ Zprávy o situaci v Kosovu postupně začaly plnit hlavní relace světových médií. „*Tzv. CNN efekt nabyl na významu v percepci UCK.*“ Již v průběhu roku 1998 se začínalo měnit světové veřejné mínění v náhledu na UCK a z teroristické organizace se začínala rázem stávat národně osvobozenecká skupina, bojující za základní lidská práva.¹⁰⁵ Po původních úspěších utrpěla UCK řadu porážek a iniciativa začala postupně přecházet do rukou lépe vyzbrojených i organizovaných Srbů. Na srbské straně též v Kosovu operovaly nechvalně proslulé polovojenské jednotky a to sice Srbská dobrovolnická garda - Tygři pod vedením známého gangstera Željka Ražnatoviče a dále tzv. Četnici.¹⁰⁶ Dle Šmída a Vaďury v této fázi války zatím nemůžeme mluvit o etnických čistkách. Srbská taktika se spíše podobala taktice spálené země s poměrně nízkými ztrátami na životech. Vypalování a plenění budov se nejčastěji odehrávalo až poté, co civilisté oblast opustili.¹⁰⁷ Je ovšem nesporné, že se srbská strana během bojů dopouštěla mnoha násilných činů včetně poprav „dospělých“ (tj. bojeschopných) zajatých mužů. Míra těchto vražd je prakticky nezjistitelná, pravděpodobně vak nepřesáhla několik set osob, přičemž většinu tvořili bojovníci UCK. Srbská taktika spálené země byla z velké míry zapříčiněna samotnou bojovou taktikou UCK.

Vzhledem k naprostému nepoměru sil neútočili bojovníci UCK otevřeně, ale opevňovali se ve svých domech, často s celými rodinami. Tato stará tradiční albánská taktika byla proti moderní bojové technice zcela neúčinná. Narůstající násilí přimělo velvyslance USA Roberta Holbrooka vyjednat schůzku mezi Rugovou a Miloševićem v Prištině. Vzhledem k pokračující srbské ofenzívě se však albánská strana stáhla. 24. června 1998 došlo v Juniku k tajné schůzce R. Holbrooka s členy UCK. Fotografie

¹⁰⁴ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009. s. 99.

¹⁰⁵ ŠMÍD, T., VAĐURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 124.

¹⁰⁶ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009. s. 100.

¹⁰⁷ ŠMÍD, T., VAĐURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 124.

z tohoto setkání se však dostaly k Miloševićovi a značně podkopaly jeho důvěru vůči USA. Pokračující srbská ofenzíva vyprovokovala NATO k udělení ultimáta.¹⁰⁸ Pod hrozbou leteckých útoků vyjednal Hooboke s Miloševićem stažení velké části srbských jednotek umístění dvou tisíc neozbrojených pozorovatelů OBSE.¹⁰⁹

4.2 Druhá fáze občanské války v Kosovu

Snaha o utišení konfliktu však začala opět vycházet naprázdno, neboť UCK dohodu nerespektovala a po stažení srbských jednotek začala obsazovat vyklizené území.¹¹⁰ UCK začala na nově obsazených územích praktikovat vládu tvrdé ruky a pokračovala zde v pokusech o etnické čištění.¹¹¹ Když se během prosince 1998 opět naplno rozhořely útoky vedené UCK, byla do oblasti opět vyslána srbská armáda. Po té, co UCK 15. ledna podnikla dva útoky ze zálohy, při nichž zemřeli čtyři policisté, provedla speciální úderná jednotka „Magla“ za podpory tanků T-55¹¹² 16. ledna 1999 útok na vesnici Račak, kde bylo dle tvrzení Albánců pobito 45 albánských civilistů. Srbské orgány s touto interpretací nesouhlasily a tvrdily, že těla Albánců byla upravena tak, aby to vypadalo jako těla civilistů.¹¹³ „Zpráva o masakru okamžitě prostřednictvím médií obletěla svět a šéf komise OBSE William Walker, aniž by zkoumal jakékoliv okolnosti, konstatoval, že jde o civilisty ubité srbskými ozbrojenými formacemi.“¹¹⁴

Bývalý brigádní generál německé armády a poradce OBSE ve Vídni Heinz Loquai, který měl později možnost nahlédnout do některých tajných dokumentů OBSE, zjistil, že na místě činu byly uskutečněny změny, takže někteří ze zabitých kosovských

¹⁰⁸ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009. s. 102.

¹⁰⁹ ŠMÍD, T., VAŽURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 125.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 125.

¹¹¹ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009. s. 103.

¹¹² THOMAS, N., MIKULAN, K. *Válka v Jugoslávii : Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. Praha : Grada, 2008, s. 49.

¹¹³ *Wikipedia.cz* [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

¹¹⁴ ŠMÍD, T., VAŽURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 125.

Albánců nebyli zabiti v masakru, ale v bojích se srbskými bezpečnostními silami.¹¹⁵ Dle místopředsedy tehdejší Jugoslávské vlády Vuka Draškoviče se srbská policie v Račaku dopustila dvou zásadních chyb - mediální a věcné. Po přepadení policistů ozbrojenci z UCK nebyl zásah nikterak zdokumentován a srbské jednotky s sebou neměli žádné kameramany, kteří by zdokumentovali průběh akce. Jako závažnější chybu však považuje fakt, že policie večer místo opustila a nechala mrtvolu ležet na místě s tím, že se ráno vrátí a odveze je k identifikaci. Dle tvrzení Draškoviče to umožnilo Albánců přes noc vše upravit tak, aby to vypadalo jako vraždy civilistů. Jak uvádí J. Diensbier: „*Račak nebyl vyšetřen a stěží po tak dlouhé době bude.*“¹¹⁶ Prudce se zhoršující situace vedla k novým vlnám uprchlíků, podle UNHCR jich v lednu 1999 bylo již na 20.000.¹¹⁷

Pod ultimativním tlakem Kontaktní skupiny a za podpory Ruska došlo ke svolání mírové konference ve francouzském Rambouillet. Následovalo druhé kolo jednání přímo v Paříži, jehož výsledný dokument nesl název Dohoda z Rambouillet (Interim Agreement for Peace and Self-Government In Kosovo), nakonec jej podepsala pouze kosovská delegace. Srbská strana dokument odmítla, protože pro ni znamenal faktickou kapitulaci. Největší výhrady měli Srbové vůči vojenskému rozměru dohody, konkrétně k dodatku B (Status of Multi-National Military Implementation Force), který výrazně omezoval pravomoci a moc centrální vlády a blíže upravoval postavení mezinárodních vojenských mírových sil v Jugoslávii.

Slovy Henryho Kissingera: „Šlo vlastně o ultimátum požadující protektorát nad Kosovem a volný průjezd jednotek NATO na jugoslávském území.“¹¹⁸ Jak uvádí Grigle, již během jednání bylo naznačeno M. Albrightovou kosovskoalbánskému vůdci H. Thaqimu, že na srbskou stranu nebude vyvíjen nátlak, aby podepsala. Ten byl naopak tvrdě vyvíjen v případě albánské delegace, jež byla srozuměna, že NATO v případě jejího nepodepsání intervenci nepodnikne. Naopak zmrazí konta albánské diaspory v zahraničí, rozmístí jednotky na hranice s Albánií a zahrne UCK do seznamu

¹¹⁵ Wikipedia.cz [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

¹¹⁶ DIENSBIER, J. *Daň z krve. Praha : Lidové nakladatelství*, 2002, s. 53.

¹¹⁷ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009. s. 105.

¹¹⁸ ZÁVĚŠICKÝ, J. První válka NATO. *Listy : Douměsíčník pro kulturu a dialog* [online]. 2005, 2, [cit. 2010-06-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=052&clanek=020511>>.

teroristických organizací.¹¹⁹ „*Hashem Thaci, s přezdívkou „Had“, byl šéf politické správy teroristické organizace UCK, narozený v Srbici, na Kosovu, který studoval na univerzitě v Prištině, pak ve Švýcarsku. Byl přítelem jednoho z vedoucích teroristů v kosovské Drenici, Adema Jašariho, který zahynul v boji s policií kolem svých bunkrů v Donjem Prekazu. Thaci je znám (byl vyšetřován) švýcarské policii (prokuratuře) v souvislosti s vyděračstvím, pašováním drog. Srbské úřady ho obvinily z vražd, násilí proti Srbům i jiným národnostem, z terorizmu. V mezinárodním tisku byl obžalován za surovou likvidaci svých oponentů v řadách UČK, které se měl osobně zúčastnit.*¹²⁰

S kosovskoalbánským podpisem dohody byla nyní otevřena cesta ke spuštění kampaně NATO proti Jugoslávii. Během 20. března 1999 začali Kosovo opouštět humanitární pracovníci, zaměstnanci mezinárodních organizací a z Bělehradu odešel diplomatický sbor většiny západních zemí. Milošević stále spoléhal na to, že roztržky v řadách NATO a pomoc Ruska zamezí leteckým útokům na Srbsko.¹²¹ Doder a Bransonová uvedli k Miloševičovu rozhodnutí následující. „*Jedině Milošević skutečně ví, co se mu honilo hlavou, když přijal tak osudové rozhodnutí. Myslel si, že Spojené státy a jeho spojenci z NATO blafují? Obával se, že bude sesazen, pokud povolí cizí vojenskou přítomnost na své půdě? Zneklidňovalo ho, jaké místo mu přisoudí dějiny? Anebo podlehl démonům v duši a riskoval národní sebevraždu jen kvůli vlastní pýše a pro svou moc? Ať už je pravda jakákoli, v jeho vzdoru bylo cosi symbolického, a to, že přivolal obrovskou tragédii, aniž učinil poslední zoufalý pokus o kompromis, nutný k odvrácení zkázy, hluboce odpovídalo srbskému duchu. V historickém mýtu, o němž se tvrdí, že formoval povahu Srbů, se podobně jako on i srbský středověký kníže Lazar rozhodl přijmout porážku od Turků. Zato však v písních a legendách, které se dodnes v Srbsku vyprávějí, získal navěky slávu v království nebeském, protože nepřipustil, aby byla pošpiněna čest jeho národa.*“¹²²

¹¹⁹ GRIGLE, P. Kosovo. 2. vyd. Praha : Libri, 2009. s. 106.

¹²⁰ RAJKO, D. Necenzurované obrazy II. : z dějin Kosova a Metohije. Ostrava : Para bellum, 2009, s. 135.

¹²¹ ŠMÍD, T., VAĐURA, V. Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 126.

¹²² DODER, D., BRANSONOVÁ, L. Milošević : Vítězný architekt války. Praha : Práh, 2000, s. 10.

4.3 Válka NATO proti Jugoslávii

Dne 24. března 1999 v 8 hodin ráno zahájilo letectvo NATO v čele s USA ozbrojenou kampaň vůči Jugoslávii útokem na vojenské a strategické cíle v Kosovu s názvem Operation Allied Force.¹²³ Do letecké kampaně se zapojilo na 730 amerických a 325 letounů z dalších členských států NATO a bylo podniknuto celkem 10 848 útoků proti pozicím jugoslávské armády i srbských policejních sil. Západ doufal, že Srbové během několika dnů zastaví svou ofenzívu v Kosovu a přistoupí na mírové požadavky. Nastal pravý opak: Srbové využili počátečních zmatků a odchodu mezinárodních pozorovatelů k nasazení síly 36.000 mužů do razantní ofenzívy v Kosovu. Špinavou práci etnických čistek opět prováděly polovojenské jednotky jako Arkanovi Tygři nebo tzv. Frenkis, jejichž příslušníky tvořili propuštění srbsí vězni.

Rovněž UCK pokračovala v útocích na zbytky srbského obyvatelstva a intenzivně také prováděla čistky údajných kolaborantů ve svých řadách. Již od začátku útoku NATO začala srbská policie násilně vystěhovávat kosovské Albánce za hranice Kosova. „V některých částech Prištiny už den před ohlášeným bombardováním označovali srbské domy a byty křížem. V černých maskách na obličejích přicházeli do domů a bytů a dávali jejich majitelům tři, pět nebo deset minut k opuštění domova, vyhrožovali zabitím, ničili majetek, okrádali občany. Někteří trhali nebo pálili všechny dokumenty postižených. Policie organizovala odchody celých skupin na vlakové nádraží nebo k přistaveným autobusům. Majitelé aut, kteří měli benzin, mohli cestovat k hranicím vlastními vozy. V nekonečných frontách na silnici obtěžovali vyhnance maskovaní muži a vyžadovali od každého pasažéra peníze. Když se objevila policie, stahovali se maskovaní muži do ústraní. Několik uprchlíků vypovědělo, že se jim při příchodu policie vždy ulevilo, i když jim bylo zřejmé, že je to dojednaná hra.“¹²⁴

Celkově bylo podle informací OBSE z Kosova během letecké kampaně vyhnáno přes 800 000 etnických Albánců.¹²⁵ Masové vyhánění kosovských Albánců spolu s etnickým čištěním regionu se staly kardinálním omylem Miloševiče a fakticky poskytly západním politikům vítané ospravedlnění intervence, jež probíhala v rozporu

¹²³ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009. s. 108.

¹²⁴ DIENSTBIER, J. *Daň z krve*. Praha : Lidové nakladatelství, 2002, s. 84.

¹²⁵ ŠMÍD, T.; VAŘURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 128.

s mezinárodním právem. Sama válka s UCK, o jejíž důvěryhodnosti mnozí vážně pochybovali, byla ještě ospravedlnitelná.¹²⁶ Vůdci zemí NATO se mylně domnívali, že Miloševićův režim se rozhodne spolupracovat a splnit své závazky již během týdne.

Došlo však na pesimističtější variantu vývoje, a tak nálety trvaly celých 76 dní a postihly prakticky celé Srbsko. Operace NATO nabyla charakter vyčerpávací války proti srbskému národu s cílem donutit Miloševiče, aby přistoupil na podmínky západních spojenců. Ačkoliv se NATO snažilo vyvarovat civilních obětí a tzv. kolaterálních škod (postranních dopadů, collateral damage), v praxi se to zcela nedařilo. Na rozdíl od války v Perském zálivu byl mnohem vyšší podíl zbraní na nejvyšší technologické úrovni, které zahrnovaly „chytré bomby“, naváděné laserem, či přesné letecké protizemní střely. Na druhé straně však byla přesnost zásahů omezena neochotou angažovaných zemí riskovat ztráty ve vlastních řadách. Piloti letadel proto často bombardovali až z výšky pěti kilometrů, kde byly jejich stroje téměř mimo dosah srbských protileteckých sil. Zároveň hrálo velkou roli počasí a terénní reliéf. Hornatá Jugoslávie s častými mlhami a oblačností se nedala srovnat s plochou pouští Iráku. Výsledkem byly časté ztráty na civilním srbském i kosovském obyvatelstvu a strukturách mimo zmíněné cíle náletů, ale i nulové bojové ztráty na straně NATO.¹²⁷

Když Miloševićova kapitulace stále nepřicházela, NATO rozšířilo okruh terčů ve snaze demoralizovat srbské obyvatelstvo. Aliance zahájila s použitím grafitových bomb útok na srbský elektrický systém. Vyřazení elektrické sítě země se později ukázalo jako nejefektivnější vojenský úder celého tažení.¹²⁸ Letadla začala bombardovat jak vojenské, tak i civilní cíle: továrny, rafinérie, skladiště, silnice, mosty, železnice a komunikační vybavení. Během války byly se zemí srovnány dvě stovky továren a závodů. V Kragujevaci byla zničena továrna Zastava, největší automobilka na Balkáně. Bombardování chemických závodů těžce poškodilo životní prostředí.¹²⁹ Jak uvádí R. Doleček „Poškození země barbary z NATO bylo mnohem větší než za celou okupaci

¹²⁶ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009. s. 109.

¹²⁷ ZÁVĚŠICKÝ, J. První válka NATO. *Listy : Douměsíčník pro kulturu a dialog* [online]. 2005, 2, [cit. 2010-06-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=052&clanek=020511>>.

¹²⁸ INGNATIEFF, M. *Virtuální válka*. 1. vyd. Praha : Themis, 2001, s. 79.

¹²⁹ ŠMÍD, T., VAŽURA, V.. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 129.

Německem za války 1941-45.“¹³⁰ V průběhu bombardování došlo i k několika tragickým omylům. K největším z nich patří nálet na uprchlický konvoj nedaleko Dakovnice, který si vyžádal zhruba 50 obětí. Mezi další patří například bombardování bytových jednotek na Bělehradském předměstí Batajnica nebo vybombardování čínské ambasády v Bělehradě.¹³¹

Dalším důležitým faktorem, který přispěl k prodloužení konfliktu, byla skutečnost, že západní demokracie nebyly ochotny riskovat pozemní operaci. Panovaly především obavy ze zabřednutí do dlouhodobého konfliktu, působil vietnamský syndrom a svůj vliv měly i zkušenosti z minulých bojů na Balkáně, především v Bosně. Milošević o této nevoli dobře věděl a kalkuloval s ní.¹³² Ačkoliv vojenská převaha NATO byla zcela neoddiskutovatelná, tradičně vysoká kvalita srbské armády dokázala velmi zaskočit alianční vedení. Zhruba 40 000 mužů ve zbrani v Kosovu mělo špičkový výcvik a výbornou bojovou morálku. Navíc disponovalo sice zastaralou, avšak účinnou technikou.¹³³ Srbové také velmi vynalézavě maskovali své pozemní pozice a rozmisťovali falešné tanky jako cíle bombardování.

Je však nesporné, že Jugoslávská armáda zaznamenala poměrně vysoké ztráty. S jistotou lze říci, že ztratila 26 tanků, 153 letounů, 389 děl na 5000 vojáků. Jak je patrné, zvláště neúspěšné byly letecké síly i když se podařilo provést nálety letouny MIG-29 na cíle v Kosovu a Bosně nebo sestřelit americký bombardér F-117 Nighthawk.¹³⁴

Patová situace, do níž se obě strany dostaly, si vynutila potřebu řešení, které by vedlo k ukončení války. S iniciativou přišlo na konci dubna 1999 Německo, které navrhovalo zapojení dosud odsouvaného Ruska k řešení krize. Ačkoliv sympatie Ruska byly na straně Srbska, Boris Jelcin dal Miloševićovi jasně najevo, že jej nepodpoří v dosavadní politice. V květnu 1999 se odehrály klíčové rozhovory v Bělehradu mezi Miloševićem a ruským premiérem Černomyrdinem. Společná komise zemí G7 a Ruska

¹³⁰ DOLEČEK, R. *Necenzurované obrazy II. : z dějin Kosova a Metohije*. Ostrava : Para bellum, 2009, s. 155.

¹³¹ ŠMÍD, T., VAŇURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 129.

¹³² ZÁVĚŠICKÝ, J. První válka NATO. *Listy : Douměsíčník pro kulturu a dialog* [online]. 2005, 2, [cit. 2010-06-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=052&clanek=020511>>.

¹³³ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009. s. 109.

¹³⁴ THOMAS, N., MIKULAN, K. *Válka v Jugoslávii : Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. Praha : Grada, 2008, s. 49.

vytvořila mírový návrh, který požadoval okamžité zastavení bojů, stažení vojenských a policejních jednotek z Kosova, odzbrojení jednotek UCK a zavedení vojenské a administrativy NATO.

Tato smlouva byla oficiálně ratifikována srbským parlamentem 3. června 1999 a podepsána byla o šest dní později v makedonském Kumanovu.¹³⁵ Současně s odchodem srbských jednotek do Kosova začaly vstupovat jednotky NATO pod vedením britského generála Michaela Jacksona. Do popředí se však také opět začaly dostávat jednotky UCK, které byly v Kosovu oslavovány jako osvoboditelé. Pro srbský režim skončila válka z politického hlediska relativně přijatelným výsledkem. Milošević zůstal u moci, opozice byla výrazně oslabena a status Kosova i podmínky mezinárodní správy byly mnohem příznivější nežli podmínky z Ramboulliet. Proklamovaného cíle však Milošević nedosáhl,¹³⁶ nehledě na obrovské ekonomické a lidské ztráty.

¹³⁵ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009. s. 111.

¹³⁶ Tamtéž, s. 112.

5 Důsledky konfliktu a současný vývoj

V této kapitole je dán prostor současnému vývoji Kosova a také současné reflexi jeho problémů. Je zde také dán prostor oprávněnosti náletů NATO na Jugoslávii, o kterou se dodnes vedou spory. Také je poukázáno na proces schvalování nezávislosti Republiky Kosovo. V neposlední řadě jsou zde zaznamenány postoje České republiky a českých představitelů jak vůči letecké kampani NATO, tak vůči vyhlášení nezávislosti Kosova.

5.1 Legalita a oprávněnost úderu NATO

V otázce legitimacy a legality zásahu dodnes panují rozpory mezi odborníky, politiky i laickou veřejností. Univerzálně platný názor na vojenskou operaci Aliance, označovanou jako obecně humanitární zásah, hanlivěji humanitární bombardování, stále neexistuje. „Otázkou, která ohledně operace NATO vyvolává nejvíce kontroverzí, je legitimita a účinnost. Z vojenského hlediska byla akce NATO bezesporu úspěšná. Politicky však Spojená síla skončila nezdarem.

Intervence v zájmu ochrany lidských práv je nosnou myšlenkou *ius naturalis*, přirozeně právní koncepce mezinárodního práva, a stojí vedle pozitivně právního směru, který naopak považuje státní suverenitu za neporušitelnou. Porušování lidských práv se stále častěji a především od konce první poloviny devadesátých let stává důvodem k intervenci (humanitární), ale v případě Kosova je oprávněnost takového zásahu přinejmenším diskutabilní. O pět let dříve považovaly USA genocidu ve Rwandě, již padlo za oběť během několika měsíců na 800 tisíc lidí, za vnitřní záležitost Rwandy a po neblahých zkušenostech ze somálského Mogadišu odmítly intervenci.

Zásah NATO proběhl bez zmocnění Radou bezpečnosti OSN, avšak k prosazení rezoluce světové organizace. Právě přiměřenost vojenské akce je vedle nevyhnutelnosti, stálosti porušování lidských práv a jiných předpokladů jednou z podmínek humanitární

intervence, jakkoliv je tento koncept dosud ne zcela jasně vymezen. Samotná otázka přiměřenosti vojenské akce je však velmi relativní a těžko ji lze posuzovat podle univerzálních hledisek. Maximální roli v takovém případě hrají média, která vykreslují obraz situace a ovlivňují názory veřejnosti, a tyto názory pak jsou jejich političtí zástupci často nuceni reflektovat. V případě kosovské krize stála většina sdělovacích prostředků jednoznačně na straně kosovských Albánců. Faktem zůstává, že se jednalo o jednorázový zásah, který na jedné straně uspokojivě nevyřešil otázku kosovské autonomie, politického uspořádání a v neposlední řadě ani problém uprchlíků.

Na druhé straně operace Spojená síla ukončila srbskou vojenskou přítomnost v Kosovu a vytvořila podmínky pro přechodnou správu mezinárodního společenství v čele s Dočasnou správní misí Organizace spojených národů v Kosovu (UNMIK).¹³⁷ Za zmínku také stojí diskuse k použití mezinárodně zakázaných zbraní. Zejména použití střel s ochuzeným uranem. NATO nejprve vyvrátilo nasazení bomb s ochuzeným uranem. Mluvčí NATO generál Giuseppe Marani uvedl: „*protipancéřové náboje s ochuzeným uranem byly používány piloty spojenecké armády proti srbským silám v Kosovu*“ a náboje „*nejsou vůbec nebezpečné*“¹³⁸

5.2 Důsledky konfliktu a současný vývoj

Dne 10. června 1999 se Kosovo, z formálně právního hlediska stále ještě součást Srbska, ocitlo pod správou Prozatímní správy Kosova Spojených národů. (UNMIK) V jejím čele stál guvernér, jehož úkolem bylo zajistit stabilitu a samosprávu předtím, než bude Kosovo navráćeno Srbsku. K dispozici měl 48 000 příslušníků KFOR (Kosovo Force) rozmístěných v pěti sektorech. V Prištině sídlil britský (později finský a na konec český) kontingent a hlavní velení. Francouzský severní sektor měl v Kosovské Mitrovici. Italský kontingent operoval v západní oblasti s velitelstvím v městě Peč. Jižní sektor s velitelstvím Prizernu se nacházel pod správou Německa. Centrála amerického prostoru se nacházela v Gnjilanea (později v Urošavaci) a měla na starosti východní

¹³⁷ ZÁVĚŠICKÝ, J. První válka NATO. *Listy : Douměsíčník pro kulturu a dialog* [online]. 2005, 2, [cit. 2010-06-14]. Dostupné z WWW: <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=052&clanek=020511>>.

¹³⁸ *Wikipedia.cz* [online]. 2009, [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Operace_Spojenecka_sila>.

sektor Kosova. Ruský kontingent v počtu 5891 ozbrojenců se stal součástí severního francouzského kontingentu a měl na starost zvláště navracení kosovských Srbů do jejich původních domovů.¹³⁹

Na základě dohody mezi KFOR a UCK vznikly v září 1999 pod vedením Agima Ceku tzv. Kosovské ochranné sbory. Byly složeny z bývalých členů UCK a jejich počet dosahoval 5000 mužů. Jejich úkol byl poskytovat pomoc při přírodních pohromách, provádět odminování území a provádět podporu humanitárnímu zásobování. Velmi brzy ovšem vyšlo najevo, že tyto sbory ilegálně zatýkají a prohlíží občany, zabavují majetek, vymáhají daně za „ochranu“ a vyhání obyvatele ze svých domovů.¹⁴⁰

Situace kosovských Srbů se po skončení náletů NATO rapidně zhoršila. Po rozpadu srbských státních institucí a odchodu vojenských, policejních a civilních autorit byli vystaveni násilí, vyhánění ze svých domovů a zabíjení. Po celém Kosovu docházelo k periodickému ničení srbských ortodoxních památek. Část Srbů odešla dobrovolně, Zbylí, asi 7% současného kosovského obyvatelstva, zůstali. Kromě několika okresů na severu přežívají pouze malé a izolované enklávy.¹⁴¹

Vojáci KFOR nebyli na etnické nepokoje připraveni reagovat a nebyli schopni zajistit zbylým Srbům dostatečnou ochranu.¹⁴² Poslední větší enklávou zůstalo město Kosovska Mitrovica, které je řekou Ibar rozděleno na srbskou a albánskou část. Zhruba 15 000 Srbů čelí přesile asi 70 000 Albánců. Právě zde se odehrávaly největší střety a zasahovala zde francouzská armáda. 17. března 2004 proběhly Kosovem falešné zprávy, že srbsí mladíci se psy nahnali několik albánských dětí do Ibaru, kde se utopily.

V etnicky rozdělení Mitrovici okamžitě začaly první střety. Násilnosti se brzy přenesly na území celého Kosova. Rozzuřené albánské davy napadaly domy obývané Srby, jejich majitele a majetek, stejně jako pravoslavné kostely kolem Mitrovice, v Prištině, Prizernu, Kosově poli a dalších.¹⁴³ Nečinnost mezinárodních jednotek lze například ilustrovat činností německé KFOR v Prizernu, kde tyto jednotky nečinně

¹³⁹ THOMAS, N. ; MIKULAN, K. . *Válka v Jugoslávii : Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. Praha : Grada, 2008, s. 51.

¹⁴⁰ ŠMÍD, T.; VAŘURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 131.

¹⁴¹ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009. s. 114.

¹⁴² ŠMÍD, T.; VAŘURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 131.

¹⁴³ ŠMÍD, T.; VAŘURA, V.. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 131.

přihlížely, jak albáští vzbouřenci ničí mnohé památky. (Například byl zapálen chrám Bohorodičky Ljevišské, zapsaný na seznamu UNESCO.) Velící generál německé jednotky později prohlásil, že jeho jednotky postupovaly podle pravidel, která ji zavazují chránit životy lidí, ale ne budovy. Tyto násilnosti bývají nazývány druhou „Křišťálovou nocí“. Během těchto nepokojů bylo za přítomnosti 17 000 vojáků NATO a 4000 policistů OSN (UNMIK) zničeno na 112 pravoslavných kostelů, chrámů a klášterů.¹⁴⁴ Kosovský ochranný sbor též začal podněcovat, vyzbrojovat albánské separatisty v sousední Makedonii, posílal tam své velitele a dodával zbraně.¹⁴⁵ Tyto destabilizační snahy Albánců v příhraničních oblastech Kosova mají značný destabilizační potenciál pro celý jihoalbánský region. Významným destabilizačním prvkem je také poměrně nekontrolované napojení Albánců na organizovaný zločin.¹⁴⁶

V roce 2006 umírá kosovský prezident Ibrahim Rugova na rakovinu plic a ministerským předsedou se stává Agim Ceku, který důrazně prosazoval osamostatnění Kosova.¹⁴⁷ Parlament autonomní oblasti vyhlásil za podpory OSN dne 17. února 2008 nezávislost na Srbsku a prohlásil Kosovo za demokratický, světský a multietnický stát.

Oficiální orgány a představitelé Srbska však nezávislost odmítají uznat a považují oblast nadále za součást Srbska, postoj ostatních států není jednotný.¹⁴⁸ Situace po vyhlášení samostatnosti zůstává nadále napjatá. Země je nadále rozdělena na dva vnitřně zneprátelené tábory. Země čelí velkému přelidnění, nezaměstnanosti, špatné ekonomické situaci a korupci. Otázkou zůstává směřování země. Dle prozatímních prohlášení kosovské vlády by se země v budoucnu chtěla ucházet o členství v Evropské Unii. Vzhledem k prozápadní orientaci současné srbské vlády nemůžeme vyloučit možnou alternativu, že čeká Srbsko a Kosovo společné členství v Evropské Unii. Velmi důležitá bude v následujících letech transformace dnešní kosovské politické reprezentace z guerillových vůdců, zatížených vinou za válečné a jiné zločiny, směrem ke standardním demokraticky voleným politikům západního střihu. Velmi důležitá bude

¹⁴⁴ DOLEČEK, R. *Necenzurované obrazy II. : z dějin Kosova a Metohije*. Ostrava : Para bellum, 2009, s. 310.

¹⁴⁵ *Wikipedia.cz* [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

¹⁴⁶ ŠMÍD, T.; VAĐURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007, s. 123.

¹⁴⁷ THOMAS, N.; MIKULAN, K. *Válka v Jugoslávii : Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. Praha : Grada, 2008, s. 52.

¹⁴⁸ *Wikipedia.cz* [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

také správná politika Evropské unie, která musí být garantem nezávislosti malých států na Balkáně.¹⁴⁹

5.3 Nezávislost Kosova a její uznávání.

Nezávislost Kosova již uznalo 69 zemí a většina členů Evropské unie včetně Spojeného království, Francie a Itálie. Slovy ministryně zahraničí Riceové uznaly oficiální samostatnost Kosova i USA. S nimi také Turecko. V říjnu 2008 nezávislost Kosova uznaly i Černá hora a Makedonie, dosavadní spojenci Srbska. Proti uznání samostatného státu Kosovo vystupují zejména Srbsko, Rusko, dále například Řecko, Španělsko, Kypr, Rumunsko a Slovensko. Srbská pravoslavná církev dokonce vyzvala vládu, aby do Kosova opět vyslala armádu¹⁵⁰ (viz. příloha Obr. 5.)

5.4 Postoj České republiky

Dne 12. 3. 1999 se Česká republika stala plnoprávným členem Severoatlantické Aliance. Ta o 12 dní později zahájila leteckou kampaň vůči Jugoslávii. Česká politická reprezentace tím byla postavena do nečekané pozice. Tehdejší premiér Miloš Zeman i šéf diplomacie Jan Kavan se od války distancovali s odvoláním na to, že rozhodnutí padla ještě před vstupem České republiky do NATO.¹⁵¹ Ministr obrany Vladimír Vetchý však později uvedl, že aliance s Českou republikou připravovaný zásah konzultovala a vláda o něm byla dopředu informována.¹⁵²

Letecké útoky Severoatlantické aliance proti Srbsku přijala většina českých politiků s pochopením i nadějí, že použití síly přiměje Bělehrad k podpisu mírové

¹⁴⁹ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009. s. 116.

¹⁵⁰ *Wikipedia.cz* [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

¹⁵¹ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009. s. 135.

¹⁵² *Český rozhlas 7* [online]. c. 1999 [cit. 2010-06-18]. Krize v Kosovu Dostupné z WWW: <<http://archiv.radio.cz/nato/cesky6.html>>.

dohody o Kosovu.¹⁵³ K hlavním zastáncům zásahu NATO pařil prezident České republiky, Václav Havel. Jak uvádí Grigle: „*Hlavním advokátem intervence tak zůstal v rámci České republiky Václav Havel, který již ostatně v průběhu 90. Let opakovaně vyjadřoval podporu nenásilnému odporu kosovského vůdce Ibrahima Rugovy. Havel sice ještě začátkem března 1999 volal po mezinárodní konferenci a mírovém řešení konfliktu, avšak v okamžiku zahájení války jí vyjádřil svou plnou podporu a stal se jedním z předních hlasatelů myšlenky tzv. humanitární intervence a války ve jménu etických hodnot a lidských práv.*“¹⁵⁴ Osoba Václava Havla bývá také spojována s vznikem nechvalně známého pojmu „Humanitární bombardování“. Jeho kritikové poukazují na interview pro francouzský list Le Monde ze dne 29. dubna 1999, kde Havel použil ve volném spojení obě slova z fráze Humanitární bombardování. Fráze Humanitární bombardování a humanitární válka rychle pronikla do médií, kde je často používána jako označení pro vojenské operace, jejichž cílem je ochrana lidských práv. „*Domnívám se, že během zásahu NATO na Kosovu existuje jeden činitel, o kterém nikdo nemůže pochybovat: nálety, bomby, nejsou vyvolány hmotným zájmem. Jejich povaha je výlučně humanitární:[4] to, co je zde ve hře, jsou principy, lidská práva, jimž je dána taková priorita, která překračuje i státní suverenitu. A to poskytuje útoku na Jugoslávskou federaci legitimitu i bez mandátu Spojených národů.*“¹⁵⁵

Proti náletům NATO se vyjádřili tehdejší předseda Poslanecké sněmovny a ODS, Václav Klaus, Komunistická strana Čech a Moravy. Stanoviska českých historiků byla také veskrze záporná. Z výsledku výzkumu agentury STEM, který si nechala vypracovat Česká televize intervence NATO vyplývá následující: Vojenskou akci NATO proti Jugoslávii podporovalo 35% občanů České republiky. S útokem aliance nesouhlasilo 40% lidí a zbývajících 25% nemělo na věc jasný názor.¹⁵⁶ Rajko Doleček, známý ostravský lékař a předseda České nadace přátel Srbů a Černohorců pronesl pro

¹⁵³ Český rozhlas 7 [online]. c. 1999 [cit. 2010-06-18]. Krize v Kosovu Dostupné z WWW:

<<http://archiv.radio.cz/nato/cesky6.html>>.

¹⁵⁴ GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009. s. 135.

¹⁵⁵ Wikipedia.cz [online]. 2008 [cit. 2010-06-14]. Humanitární bombardování. Dostupné z WWW:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Humanit%C3%A1m%C3%AD_bombardov%C3%A1n%C3%AD>.

¹⁵⁶ Český rozhlas 7 [online]. c. 1999 [cit. 2010-06-18]. Krize v Kosovu Dostupné z WWW:

<<http://archiv.radio.cz/nato/cesky6.html>>.

ČTK během útoků NATO: „Útoky NATO připomínají Nacistické běsnění koncem třicátých let, kdy si Německo pod výhrůžkou bombardování podmiňovalo splnění určitých podmínek.“.¹⁵⁷ Doleček dále řekl ČTK, že jde o velice smutný konflikt, při němž byl bez povolení Rady bezpečnosti OSN napaden suverénní stát, který na nikoho neútočil. Podle Dolečka NATO, jež v minulosti splňovalo obranný systém pro Západ, svým zásahem zneužilo mezinárodní právo.

Za zmínku také stojí účast českých vojáků v kosovu v rámci operace NATO Joint Guardian (Společný strážce). Zprvu působila v rámci KFOR česká průzkumná jednotka v počtu 126 mužů v severovýchodním Kosovu. Zde měla za úkol střežit hranice, pečovat o návrat uprchlíků a chránit místní enklávy srbských usedlíků. Od února 2002 zde začal fungovat společný Česko-slovenský prapor o síle cca 500 mužů. 1. 5. 2005 převzala Česká republika velení mnohonárodní brigády „Střed“ se sídlem v Prištině. Tuto prestižní funkci držela až do srpna 2006. V civilním sektoru působí v Kosovu také mnoho českých občanů. Ať už jde o činnost nadace Člověk v tísni nebo příslušníky struktur UNMIK.¹⁵⁸

Tehdejší ministr zahraničních věcí České republiky Karel Schwarzenberg v minulosti prohlásil, že jeho úřad uzná nezávislost Kosova, až tak učiní většina evropských zemí a v případě zodpovědného chování nejvyšších kosovských činitelů. Proti uznání nezávislosti se vyjádřili například prezident České republiky Václav Klaus, Jiří Paroubek, Miloš Zeman a Miloslav Ransdorf. Z řad českých občanů se proti uznání Kosova zformovalo několik petičních výborů. Vláda České republiky ale i přesto o uznání nezávislosti Kosova rozhodla, a to dne 21. května 2008 na zasedání v Teplicích, byť tento bod nebyl na jejím programu. Prezident Klaus dva dny po uznání Kosova Českou republikou přijal srbského velvyslance a ujistil ho, že na vztazích Čechů k Srbům se nic nemění.¹⁵⁹

Přední představitel opozice a stínový ministr zahraničí, Lubomír Zaorálek, se na svém blogu staví vůči uznání nezávislosti Kosova značně odmítavě. Uvádí, že existuje

¹⁵⁷ Český rozhlas 7 [online]. c. 1999 [cit. 2010-06-18]. Krize v Kosovu Dostupné z WWW: <<http://archiv.radio.cz/nato/cesky6.html>>.

¹⁵⁸ GRIGLE, P. Kosovo. 2. vyd. Praha : Libri, 2009. s. 136.

¹⁵⁹ Wikipedia.cz [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

mylná naivní představa, že každé etnikum si automaticky zaslouží národní stát. Největší problém ale vidí v přímém napojení kosovských politiků na organizovaný zločin. Dle Zaorálka může být také kosovská nezávislost nebezpečným precedentem vůči Abcházii, Kurdům, Baskům aj.¹⁶⁰ Dle průzkumu veřejného mínění, který uskutečnil zpravodajský server Novinky.cz dne 17. února 2008 byly výsledky následující: Pro podporu uznání nezávislosti Kosova se vyjádřilo 24.8% respondentů. Proti uznání se vyslovilo 67.7% účastníků průzkumu. Na celou situaci nemělo názor 7.5% respondentů.¹⁶¹

¹⁶⁰ ZAORÁLEK, L. *Blog.aktualne.cz* [online]. 2008 [cit. 2010-06-23]. Máme uznat Kosovo?. Dostupné z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/lubomir-zaoralek.php?itemid=2730>>.

¹⁶¹ *Novinky.cz* [online]. 17. 2. 2008 [cit. 2010-06-23]. Klaus nepodporuje uznání Kosova. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/133389-klaus-nepodporuje-uznani-kosova.html>>.

Závěr

Cílem práce bylo charakterizovat kosovský konflikt a jeho souvislosti. Práce je členěna do pěti kapitol. V první kapitole jsou vymezeny základní pojmy, související s tématem práce. Druhá kapitola je věnována historickým souvislostem. Jsou zde popsány dlouholeté problémy soužití Albánského a Srbského národa, které je třeba poznat pro pochopení současné problematiky regionu. Třetí kapitola je zaměřena na geografickou, ekonomickou a demografickou charakteristiku Kosova. Etnické rozložení obyvatelstva Kosova je značně nevyrovnané. Čtvrtá kapitola se věnuje kosovskému konfliktu v roce 1999 a jeho bezprostředním příčinám. V páté kapitole je kladen důraz na postkonfliktní vývoj, reflexi úderu NATO a uznání samostatnosti Kosova. Je zde také dán prostor postojům politické reprezentace a význačných osobností České republiky. Kosovo není vzdáleno od hranic České republiky ani Evropské unie, proto je pro Čechy tento problém ještě více aktuální. Dalším faktorem jsou tradičně přátelské Česko-Jugoslávské vztahy.

Vytyčené cíle práce byly naplněny. Jsou zde uvedeny různé faktory pro lepší ilustraci problémů Kosova. Značná část je zde věnována historickým souvislostem. Bez historických znalostí tohoto regionu by mohlo docházet k nepřesným interpretacím dané problematiky. Názory na vnímání dění v Kosovu za posledních 10 let se značně rozcházejí. Během minulého desetiletí jsme byli svědky častého jednostranného vnímání problému, přičemž velmi častý byl značně protisrbský mediální výklad problematiky. Práce přistupuje k faktům nezáužatě. Problematika Kosova zůstává nadále velmi aktuálním tématem, kterému se bude muset zvláště Evropská unie v budoucnu věnovat. Odtržení Kosova od Srbska a uznání jeho nezávislosti může také vést k zvýšení separatistických aktivit uvnitř jiných států.

Prameny a literatura

BELL-FIALKOFF, A. *Etnické čistky : Bosna, Kypr, Karabach, Kosovo, Palestina, bývalý Sovětský svaz, Rwanda a Burundi, Srí Lanka, Transylvánie, Ulster*. 1. vyd. Praha : Práh, 2003. 327 s. ISBN 80-7252-070-9

DIENSTBIER, J. *Daň z krve*. Praha : Lidové nakladatelství, 2002. 359 s. ISBN 80-7106-585-4.

DIZDAREVIČ, R. *Od smrti Tita do smrti Jugoslávie*. Praha : Vašut, 2002. 348 s. ISBN 80-7236-171-6.

DODER, D.; BRANSONOVÁ, L. *Milošević : Vítězný architekt války*. Praha : Práh, 2000. 271 s. ISBN 80-7252-023-7.

DOLEČEK, R. *Necenzurované obrazy II. : z dějin Kosova a Metohije*. Ostrava : Parabellum, 2009. 394 s. ISBN 978-80-903703-2-6.

GRIGLE, P. *Kosovo*. 2. vyd. Praha : Libri, 2009. 157 s. ISBN 978-80-7277-433-3.

IGNATIEFF, M. *Virtuální válka*. 1. vyd. Praha : Themis, 2001. 181 s. ISBN 80-7312-001-1.

ŠESTÁK, M. , et al. *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 1998. 702 s. ISBN 80-7106-266-9.

ŠMÍD, T.; VAŘURA, V. *Etnické konflikty v postkomunistickém prostoru*. 1. vyd. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 278 s. ISBN 978-80-7325-126-0.

TESAŘ, F.. *Etnické konflikty*. Praha : Portál, 2007. 251 s. ISBN 978-80-7367-097-9.

THOMAS, N.; MIKULAN, K. *Válka v Jugoslávii : Bosna, Kosovo a Makedonie 1992-2001*. Praha : Grada, 2008. 64 s. ISBN 978-80-247-2375-4.

Elektronické zdroje

Cestování : iDnes.cz [online]. c2010 [cit. 2010-06-18]. Kosovo. Dostupné z WWW: <http://cestovani.idnes.cz/zeme_info.asp?idregion=253>. *CIA : The World Factbook* [online]. c2010 [cit. 2010-06-18]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>>.

Český rozhlas 7 [online]. c1999 [cit. 2010-06-18]. Krize v Kosovu. Dostupné z WWW: <<http://archiv.radio.cz/nato/cesky6.html>>.

Ministerstvo vnitra České republiky [online]. c2010 [cit. 2010-06-18]. Etnický konflikt. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/etnicky-konflikt.aspx>>.

Novinky.cz [online]. 17. 2. 2008 [cit. 2010-06-23]. Klaus nepodporuje uznání Kosova. Dostupné z WWW: <<http://www.novinky.cz/domaci/133389-klaus-nepodporuje-uznani-kosova.html>>.

Wikipedia.cz [online]. 2005, 12. 6. 2010 [cit. 2010-06-14]. Kosovo. Dostupné z WWW: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Kosovo>>.

Wikipedia.cz [online]. 2008 [cit. 2010-06-23]. Humanitární bombardování. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Humanit%C3%A1rn%C3%AD_bombardov%C3%A1n%C3%AD>.

Wikipedia.cz [online]. 2009 [cit. 2010-06-23]. Operace Spojenecká síla. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Operace_Spojneck%C3%A1_s%C3%ADla>.

ZAORÁLEK, L. *Blog.aktualne.cz* [online]. 2008 [cit. 2010-06-23]. Máme uznat Kosovo?. Dostupné z WWW: <<http://blog.aktualne.centrum.cz/blogy/lubomir-zaoralek.php?itemid=2730>>.

ZÁVĚŠICKÝ, J. První válka NATO. *Listy : Dvoutměsíčník pro kulturu a dialog* [online]. 2005, 2, [cit. 2010-06-18]. Dostupný z WWW: <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=052&clanek=020511>>

Přílohy

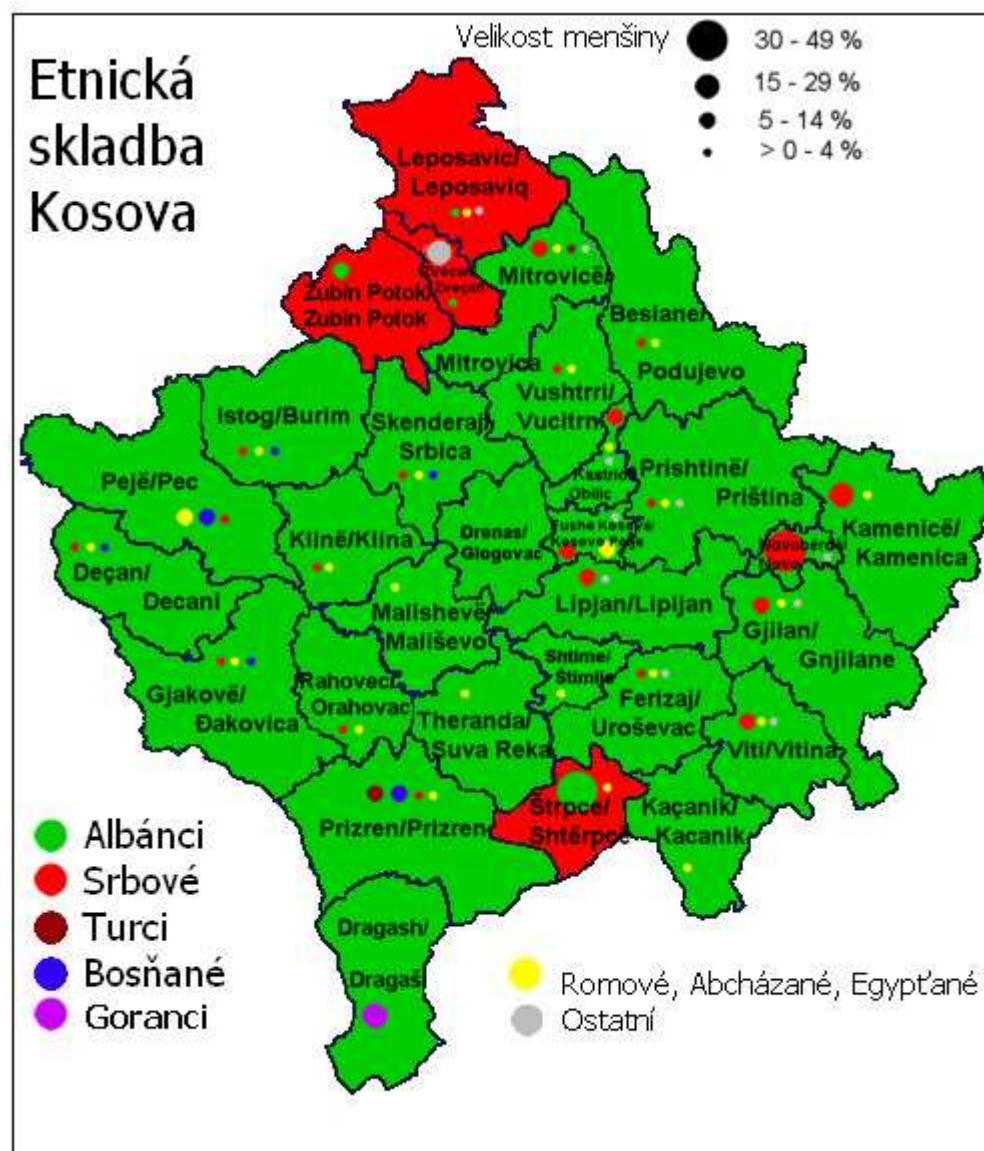
Obr. 1.

Mapa Albánie během 2. světové války

Obr. 2.

Kosovo – geografická mapa

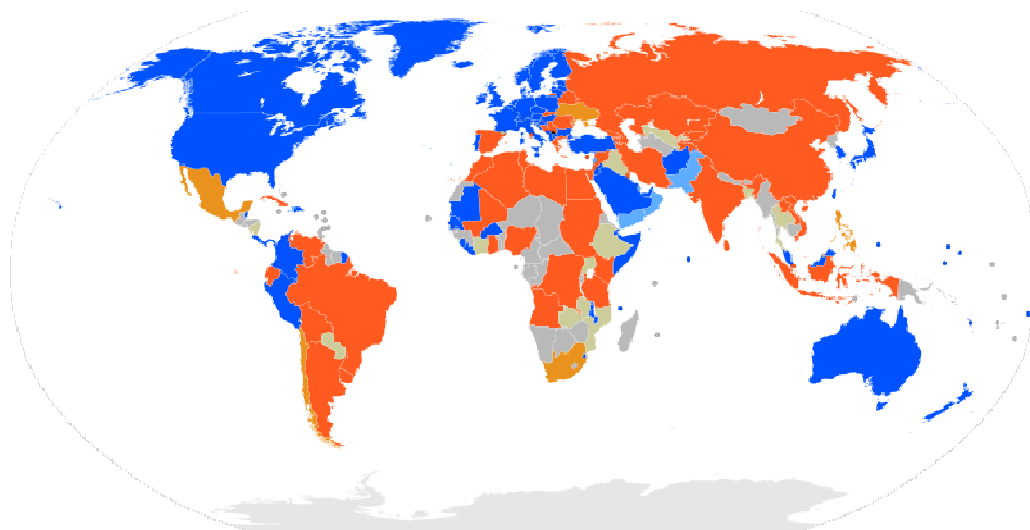
Obr. 3.

Etnická skladba Kosova

Obr. 4.

Administrativní členění Kosova

Obr. 5.

Postavení světových států vůči uznání samostatnosti Kosova

- Kosovo
- Oficiálně uznaly nezávislost Kosova
- Přislíbily uznat nezávislost Kosova v dohledném čase
- Vyjádřily v této otázce neutralitu či nemají jasné nebo jednotné stanovisko
- Nijak se oficiálně nevyjádřily
- Odmítají jednostranný krok a vyžadují další jednání
- Oficiálně odmítly uznat nezávislost Kosova

Anotace

Jméno, příjmení	Jan Zdařil
Katedra	Katedra společenských věd PdF UP
Vedoucí práce	Mgr. David Hampl, Ph.D.
Rok obhajoby	2010

Název práce	Kosovský konflikt a jeho důsledky
Název v angličtině	Kosovo Conflict and its conjunctions
Anotace práce	Práce se zabývá problematikou kosovského konfliktu, historickými souvislostmi, průběhem a charakteristikou konfliktu, geografickou charakteristikou regionu, průběhem, charakteristikou a důsledky konfliktu. Je zde dán také prostor současné reflexi.
Klíčová slova	Kosovo, Srbsko, Albánie, Etnická čistka, NATO
Anotace v angličtině	The thesis deals with the Kosovo conflict; hisorical contexts, the course and characteristics of the conflict; geographical characteristics of the region, course and consequences of the conflict. Furthermore, there is a space dedicated to contemporary reflection.
Klíčová slova v angličtině	Kosovo, Serbia, Albania, ethnical cleansing, NATO
Rozsah práce	48 stran
Počet příloh	5
Jazyk práce	Čeština